

Delrapport 1

Ett ombudsförfarande för elektronisk ingivning till Bolagsverket – en studie av rättsliga möjligheter till förenklingar

Per Furberg

2007-03-30

Setterwalls
Setterwalls Advokatbyrå

Till Bolagsverket

Regeringen har under en rad år lyft fram frågor om regelförenkling och gett olika myndigheter, bl.a. Bolagsverket, i uppdrag att gå igenom regler för företagande i syfte att identifiera sådant som är onödigt krångligt och betungande och som därför bör förenklas. Som ett resultat av detta arbete har författningsändringar genomförts och e-tjänster införts för elektronisk ingivning av årsredovisningar och handlingar i registreringsärenden m.m. Av budgetpropositionen för 2007 framgår också att Bolagsverket ligger i framkant vad gäller teknisk utveckling av elektroniska tjänster, att verkets register håller en mycket hög kvalitet, att tillgängligheten är god och att verket sammantaget har en god måluppfyllelse.

Regeringen har emellertid i budgetpropositionen också förklarat att de svenska företagens administrativa kostnader för samtliga statliga regelverk skall minskas med 25 procent under en period av fyra år och att arbetet med mål och med mätningar av företagens administrativa kostnader är centralt i regelförenklingsarbetet.¹ Ytterligare förenklingar behövs därför, bl.a. för att *ombud* skall kunna ge företagen stöd så att hela rationaliseringspotentialen tas tillvara. Bolagsverket beslutade därför den 18 oktober 2006 att kartlägga och analysera vilka

- rättsfrågor som uppkommer om handlingar undertecknas och lämnas genom ombud trots att ombud inte uttryckligen pekas ut som undertecknare i lag eller förordning,
- möjligheter som finns att utan ändringar i lag eller förordning införa förenklingar med stöd av ombud, genom administrativa åtgärder eller ändringar i Bolagsverkets föreskrifter, och
- risker som finns för att förenklade rutiner utnyttjas för att begå ekonomisk brottslighet.

Ett uppdrag att genomföra en sådan analys och att föreslå de författningsändringar som visar sig erforderliga lämnades samma dag till advokat Per Furberg, Setterwalls Advokatbyrå.

¹ Prop. 2006/07:1, utgiftsområde 24, s. 49.

Under arbetets gång har det visat sig lämpligt att i form av en delrapport redovisa de möjligheter som finns att utan ändringar i lag eller förordning införa förenklingar med stöd av ombud. Jag får därför lämna promemorian Ett ombudsförfarande för elektronisk ingivning till Bolagsverket – en studie av rättsliga möjligheter till förenklingar.

Arbetet har genomförts i nära samverkan med jurister och tekniker vid Bolagsverket.

Svenshögen i mars 2007

Per Furberg

Innehåll

Sammanfattning	7
1 Uppdraget	9
2 Formkrav	13
2.1 Vad menas med formkrav?	13
2.2 Nya regler för aktiebolag	14
2.3 Olika handlingsslag med krav på underskrift	16
2.3.1 Uttryckliga krav i ABL på underskrift	16
2.3.2 Implicita krav i ABL på underskrift	17
2.3.3 Uttryckliga krav i ABF på underskrift	17
2.3.4 Implicita krav i ABF på underskrift	18
2.3.5 Krav i ÅRL på underskrift.....	20
2.4 Anmälan för registrering.....	21
3 Ombud	23
3.1 Underskrift i registreringsärenden	23
3.2 Regler om ombud i processuell reglering.....	24
3.3 Nuvarande användning av fullmakter.....	24
3.4 Regler om ombud vid bolagsstämma, m.m.	25
3.5 Förbjudande eller tillåtande regler.....	27
3.6 Omprövning och fullföljd	28
3.7 Att visa sin behörighet	28
3.7.1 Fullmakt.....	28
3.7.2 Registreringsbevis	29
3.8 Verkan av obehörighet.....	29
3.9 Exempel på ombudsförfaranden	30
3.9.1 Tulldeklaration genom ombud	30
3.9.2 Deklarationsombud.....	31
4 Förenklingar genom fullmakt.....	33
4.1 Behovet av förenklingar.....	33
4.2 Anmälan för registrering av aktiebolag	33
4.2.1 Intyg på heder och samvete	37

4.2.2	Bolagsrättsliga handlingar fogade till anmälan.....	38
4.2.3	Övriga ärenden där stämmoprotokoll inte ges in	40
4.3	Hur vill ombuden förenkla hanteringen?.....	45
5	Förenklad hantering av protokoll	47
5.1	Behovet av förenklingar.....	47
5.2	Bolagsstämma, kallelse och formella fel	47
5.3	Protokollet.....	49
5.3.1	Funktion, m.m.	49
5.3.2	Teoretiska överbyggnader – konstruerade sammanträden.....	51
5.3.3	Regleringen rörande undertecknande, m.m.....	53
5.4	Bedömningen av beslut i protokollets dräkt	54
5.4.1	Undvik tankebyggnader utan förankring i verkligheten	54
5.4.2	Förenkla utan att permanenta olämpliga processer	56
5.4.3	En skillnad mellan rena beslutsdokument och protokoll.....	58
5.4.4	Att tolka gällande rätt utan konstruerade resonemang	60
5.5	Ombud vid underskrift.....	60
5.6	Protokollföring och justering, m.m.....	61
5.7	Möjliga förenklingar i elektronisk miljö.....	63
5.7.1	Fullständiga rutiner för egentliga sammanträden.....	63
5.7.2	Förenkla genom att begränsa antalet undertecknare	64
5.7.3	En enda styrelseledamot äger samtliga aktier	64
5.7.4	Förenklingar genom tolkningar av eller ändringar i ABL 66	
5.7.5	Hur bör ett rent beslutsdokument se ut.....	67
5.7.6	Förenklat sammanträde	68
5.8	Förenklingar genom kopior av protokoll?	69
6	Slutord.....	71
	Bilaga 1 – Författningsförslag.....	73

Sammanfattning

Denna studie inleddes utifrån en preliminär bedömning att författningsändringar skulle krävas för att genomföra ett förenklat ombudsförfarande (jfr lagen om deklarationsombud). Under arbetets gång har det emellertid visat sig vara möjligt att utan ändringar i gällande rätt genomföra omfattande rationaliseringar med stöd av befullmäktigade ombud.² Ombud kan med stöd av fullmakt från stiftare, styrelseledamot eller verkställande direktör underteckna flertalet av de handlingar som skall inges till bolagsverket. Sådan försäkran på heder och samvete som skall lämnas enligt lag eller författning får också undertecknas av t.ex. ett ombud.

Förenklingar är också möjliga i hanteringen av stämmoprotokoll. Utredningen har visat att ett ”beslut per capsulam” inte behöver upprättas i form av ett protokoll. När ett faktiskt sammanträde inte hålls kan aktieägare eller styrelseledamöter utöva sin beslutanderätt genom att skriva under ett rent beslutsdokument som inte behöver skrivas under av protokollförare och justeringsman; intyganden av fiktiva förlopp bör utmönstras.

För att förenklingar skall kunna genomföras måste det emellertid också klarläggas hur dagens ombud vill arbeta, hur de ser på sin roll när kommande förenklade rutiner tas i bruk, om de ställs inför nya risker för ansvar och om förenklade förfaranden skulle kunna missbrukas i brottsliga syften. Eftersom dessa frågor behöver övervägas inom en vidare krets redovisas resultatet av hittillsvarande arbete i denna delrapport.

De frågor som återstår om bl.a. risker för ombud och för att nya rutiner utnyttjas för att begå ekonomisk brottslighet avses tas upp i en slutrapport.

² I en bilaga till denna promemoria finns dock ett författningsförslag som tagits fram för det fall att författningsändringar ändå skulle visa sig nödvändiga.

1 Uppdraget

Fler och växande företag är centralt för hållbar ekonomisk tillväxt och ökad sysselsättning. Regeringen har därför intensifierat arbetet med att utveckla gynnsamma förutsättningar för företagandet, både för att öka nyföretagandet och för att redan etablerade företag ska växa. I budgetpropositionen för 2007 har regeringen förklarat att de svenska företagens administrativa kostnader för samtliga statliga regelverk skall minskas med 25 procent under en period av fyra år och att arbetet med mål och med mätningar av företagens administrativa kostnader är centralt i regelförenklingsarbetet.³

Bolagsverkets uppdrag på området har kommit till uttryck i verkets regleringsbrev för budgetåret 2006 där det framgår att verksamheten skall

- främja en hållbar tillväxt och en ökad sysselsättning genom insatser för ökad konkurrenskraft och fler och växande företag,
- säkerställa ett enkelt regelverk för företagande, och
- förbättra servicen till medborgare och företag.

Regeringen har visserligen i budgetpropositionen för 2007 förklarat att Bolagsverket ligger i framkant vad gäller teknisk utveckling av elektroniska tjänster, att verkets register håller en mycket hög kvalitet, att tillgängligheten är god och att verket sammantaget har en god måluppfyllelse.⁴ Av Bolagsverkets regleringsbrev framgår emellertid att verket skall arbeta med att *förbättra rutiner* som medger effektivare hantering av ärenden som rör företagsetablering och förutsättningar för drift av näringsverksamhet och särskilt beakta behoven hos små och medelstora företag samt återrapportera till regeringen effektiviseringar som e-tjänsterna ger upphov till.

Bolagsverket har kommit långt i detta arbete genom de möjligheter till ett helt elektroniskt informationsutbyte som erbjudits från den 1 juli 2006. Härigenom kan nya aktiebolag registreras och anmälningar om ändrade uppgifter göras helt utan papper och penna via en webbaserad elektronisk tjänst (e-tjänst). På motsvarande sätt kan årsredovisningar numera upprättas

³ Prop. 2006/07:1, utgiftsområde 24, s. 49.

⁴ A.prop. s. 49.

och ges in elektroniskt.⁵ Lägre hanteringskostnader, högre kvalitet och snabbare ärendehandläggning kan därmed uppnås.

Dessa lösningar påverkar även vedertagna strukturer och arbetssätt, där ombud spelar en viktig roll för att förenkla för företagen och se till att de handlingar som ges in till Bolagsverket är rätt utformade. Förelägganden om komplettering och tidsutdräkt kan därigenom undgås. Ombudens roll inom ramen för nya elektroniska rutiner har dock inte genomlysts. Frågan är betydelsefull, inte minst för Bolagsverket, som vill skapa förutsättningar även i IT-miljö för effektiva rutiner där ombud ges en tydlig roll. Tekniska och organisatoriska anpassningar är visserligen betydelsefulla när sådana lösningar skall införas. Det behöver emellertid också klargöras om det krävs författningsändringar eller om ombud redan enligt gällande rätt kan ges ett vidgat utrymme att underteckna anmälningar om registrering och andra handlingar. Förutsättningarna behöver belysas för att ombud ska kunna anpassa sina IT-system så att hela rationaliseringspotentialen tas tillvara.

En sådan genomlysning aktualiserar såväl associationsrättsliga som redovisningsrättsliga, förvaltningsrättsliga och straffrättsliga frågor. Medan det uttryckligt eller implicit framgår av bl.a. formföreskrifter inom associationsrätten och förfarandereglerna rörande ingivning till Bolagsverket vilka som får underteckna en handling följer det av allmänna regler, utvecklade i rättspraxis, vem eller vilka som har att bära straffansvaret för brott som begås inom ramen för en juridisk persons verksamhet. Även om de associationsrättsliga reglerna om vem som får skriva under en handling inte i författningsteknisk mening berör reglerna om straffansvar behöver verkningarna för den brottsförebyggande och brottsbekämpande verksamheten analyseras innan eventuella ändringar genomförs. Exempelvis behöver risker genomlysas för att bulvaner eller ”målvakter” används eller att ansvarsfrågor ”fördunklas” på liknande sätt. En sådan kartläggning omfattar också frågor som rör bolagets representation.

Mot bakgrund härav behöver det kartläggas och analyseras vilka

- rättsfrågor som uppkommer om handlingar undertecknas och lämnas genom ombud trots att ombud inte uttryckligen pekats ut som undertecknare i lag eller förordning,

⁵ Se www.foretagsregistrering.se och <https://erakenskaper.bolagsverket.se/Elrak-IngivningWeb/do>.

- möjligheter som finns att utan ändringar i lag eller förordning införa förenklingar med stöd av ombud, genom administrativa åtgärder eller ändringar i Bolagsverkets föreskrifter, och
- risker som finns för att förenklade rutiner utnyttjas för att begå ekonomisk brottslighet.

Rättsfrågorna är delvis generella och bör lösas enhetligt för pappersmiljö och elektronisk miljö. Uppdraget omfattar en analys av dessa frågor och att föreslå de författningsändringar som kan visa sig nödvändiga för att hela rationaliseringspotentialen skall kunna tas tillvara vid förenklingar med stöd av ombud.

Även anknytande rättsfrågor som aktualiseras under arbetets gång och som visar sig vara betydelsefulla för ett smidigt uppgiftslämnande bör genomlysas i den mån det krävs för att införa effektiva rutiner för ett ombudsförfarande.

Utanför uppdraget faller handlingar som enligt ABL inte får undertecknas med avancerad elektronisk signatur enligt lagen (2000:832) om kvalificerade elektroniska signaturer. Sådana handlingar utgörs av aktiebrev enligt 6 kap. 3 § ABL och emissionsbevis, konvertibler samt teckningsoptionsbevis enligt 11 kap. 6 § ABL.

Uppdraget skall vara slutfört under 2007.

2 Formkrav

2.1 Vad menas med formkrav?

Med formkrav menas krav på att ett dokument eller ett meddelande, för att ha en viss rättsverkan;

1. skall ha
 - a. viss form, eller
 - b. visst innehåll, eller
2. skall tillkomma på visst sätt.

Till formkraven kan också hänföras krav på att en handling skall utföras på visst sätt för att en viss rättsverkan ska inträda.⁶ Vid en övergång till elektronisk kommunikation består formkravens hindrande effekt vanligtvis i att vissa termer eller uttryck betecknar fysiska föremål eller handlingar som inte kan utföras elektroniskt. Till detta kommer, såväl i traditionell miljö som i elektronisk miljö, bestämmelser där formkrav inte uttryckligen föreskrivs men där det i den praktiska situation som regleras ändå förekommer formkrav. Innebörden av ett formkrav är i sådana fall utvidgad i förhållande till vad som synes följa av bestämmelsens ordalydelse. Ett exempel på sådana implicita formkrav är hur skriftlighetskrav i vissa fall anses innebära krav på underskrift fast detta inte klart sägs. Bestämmelsen i 1 kap. 13 § aktiebolagslagen (2005:551; ABL) har nyligen ändrats så att tvekan inte skall råda om att även handlingar för vilka det enligt praxis anses gälla ett implicit krav på undertecknande omfattas av bestämmelsen.

För vissa andra bestämmelser gäller att det inte är formkraven i sig som är det egentliga hindret för elektroniska rutiner utan den process som formkravet är en del av. I en ansöknings- eller deklarationssituation kan det exempelvis finnas krav på att det skall fogas bilagor till ansökan eller deklarationen.⁷ Det kan visa sig olämpligt att avlägsna ett sådant formkrav utan att se över hela den process där formkravet utgör en del. Sker inte en

⁶ Se t.ex. reglerna om ingående av äktenskap och FORMEL-gruppens rapport Ds 2003:29 s. 16 f.

⁷ A.a. s. 44.

sådan översyn är risken stor att olämpliga rutiner konserveras istället för att processerna förenklas.

Ingivning av årsredovisningar i elektronisk form är ett bra exempel på risker för att olämpliga rutiner permanentas. Skulle skannade, elektroniskt vidimerade *kopior* godtas blir det inte möjligt att rationalisera den efterföljande hanteringen med IT-stöd eftersom informationen lagras i form av bilder – inte i ett strukturerat format som möjliggör omfattande rationaliseringar, t.ex. att automatiserat plocka ut och sortera vissa uppgifter ur ett omfattande material. Bolagsverkets föreskrifter och verkets e-tjänst och mottagningsfunktion för sådana handlingar har därför utformats så att endast avskrifter i XBRL-format godtas. Därmed undgår verket att konservera manuella rutiner i stället för att göra en automatisering möjlig.

Följderna av att ett formkrav inte uppfylls kan variera. Inom flera rättsområden finns bestämmelser om att en rättshandling som brister i form är ogiltig – helt eller delvis.⁸

Bolagsverkets arbete för att införa en effektivare hantering av ärenden som rör företagsetablering och förutsättningar för drift av näringsverksamhet måste göras förenligt med författningsregleringen på området. Det behöver därför genomlysas om formkraven i lag och förordning är anpassade till den roll som ombud bör ges inom ramen för nya elektroniska rutiner som stöds av elektroniska motsvarigheter till traditionella legitimationshandlingar (s.k. e-legitimationer).

2.2 Nya regler för aktiebolag

Den 1 januari 2006 trädde aktiebolagslagen (2005:551; ABL) och aktiebolagsförordning (2005:559; ABF) i kraft. I ABL och ABF finns bestämmelser som – uttryckligen eller underförstått – föreskriver att handlingar skall vara undertecknade. Dessa formföreskrifter gäller för

1. dokumenthanteringen inom ett aktiebolag och för kontakter med ägare och andra intressenter (bolagsrättsliga formkrav), respektive
2. kommunikationen med Bolagsverket i registrerings- och ansökningsärenden (förfaranderättsliga formkrav).

Beträffande bolagsrättsliga handlingar föreskrivs i 1 kap. 13 § ABL, så som bestämmelsen slutligen utformades⁹, att ”en handling enligt denna lag som

⁸ Se t.ex. 4 kap. 1 § jordabalken respektive 9 § konsumentkreditlag (1992:830).

skall vara undertecknad får, om något annat inte anges¹⁰, undertecknas med avancerad elektronisk signatur enligt lagen (2000:832) om kvalificerade elektroniska signaturer”. Av betydelse för aktiebolagsrätten är också de ändringar som gjorts i årsredovisningslagen (1995:1554; ÅRL). Enligt 2 kap. 5 och 7 §§ ÅRL får årsredovisningen i aktiebolag numera upprättas i elektronisk form och undertecknas med avancerad elektronisk signatur enligt lagen (2000:832) om kvalificerade elektroniska signaturer.¹¹

De förfaranderättsliga kraven på underskrift ges huvudsakligen i förordning och myndighetsföreskrifter. I 1 kap. 2 a § ABF föreskrivs för IT-miljö att en anmälan eller ansökan som överförs elektroniskt till Bolagsverket skall vara undertecknad med en elektronisk signatur enligt föreskrifter som Bolagsverket får meddela. Vid ett närmare studium av dessa regler kan det vara svårt att förstå varför det

- beträffande vissa handlingar föreskrivs att de skall undertecknas med *avancerad elektronisk signatur* enligt lagen (2000:832) om kvalificerade elektroniska signaturer,¹² men
- beträffande andra handlingar föreskrivs att de skall undertecknas med en *elektronisk signatur*.¹³

Bakom regleringen ligger normgivningstekniska krav på att vissa föreskrifter skall ges i lag medan andra får ges i förordning eller, efter delegation, i föreskrifter som meddelas av myndighet (se vidare 8 kap. regeringsformen). Bolagsverket har i förenklingssyfte brukat sin normgivningskompetens så att *samma* elektroniska underskrifter (e-underskrifter) godtas, oberoende av dels om kraven ställs i lag, i förordning eller i myndighetsföreskrifter, dels om uttrycket ”elektronisk signatur” eller ”avancerad elektronisk signatur” används i lag eller förordning.¹⁴

9 Se prop. 2005/06:135 s. 5 och 51 och SFS 2006:486.

10 Undantag gäller endast för aktiebrev, emissionsbevis, konvertibler och, teckningsoptionsbevis, som förutsätts ha formen av ett pappersdokument (se 6 kap. 3 § och 11 kap. 6 § ABL).

11 Prop. 2005/06:135 och SFS 2006:487.

12 1 kap. 13 § ABL (och 2 kap. 7 § ÅRL) samt 4 kap. 2 a § andra stycket och 2 b § andra meningen NABF, allt i dess lydelse den 1 juli 2006.

13 1 kap. 2 a § och 4 kap. 2 a § första stycket NABF.

14 Författningstekniskt har dessutom angivelsen av vilka e-legitimationer och e-underskrifter som godtas kunnat förenklas genom en hänvisning till e-nämndens

Verkets föreskriftsrätt omfattar emellertid endast handlingar som *ges in* till Bolagsverket. Ett aktiebolag kan därför med stöd av den nya aktiebolagslagen för sin egen verksamhet använda avancerade elektroniska signaturer som stöds av e-legitimationer som bolagsverket inte godtar. Skall en sådan handling ges in till Bolagsverket måste den emellertid bestyrkas med en e-underskrift som verket kan kontrollera.

Såväl bolagsrättsliga som förfaranderättsliga handlingar får numera undertecknas elektroniskt. Samma e-underskrifter får enligt Bolagsverkets föreskrifter användas, oberoende av om det i lag eller förordning föreskrivs att ”elektroniska signaturer” eller ”avancerade elektroniska signaturer” skall användas för att förse en viss handling med e-underskrift. – Det är viktigt att reglerna på området är enkla att förstå.

2.3 Olika handlingsslag med krav på underskrift

För rationaliseringar med stöd av ett ombudsförfarande blir det avgörande om ombud får underteckna handlingar – inte bara producera utkast som måste skrivas under av ställföreträdare för bolaget. Detta gäller för både bolagsrättsliga och förfaranderättsliga handlingar.

Regleringen på området är omfattande och innehåller såväl uttryckliga som implicita formkrav.

En genomlysning av om gällande rätt medger att ombud skriver under handlingar förutsätter att det klargörs vilka handlingar som kommer i fråga och vilka regler som gäller för underskrift.

2.3.1 Uttryckliga krav i ABL på underskrift

I ABL finns ett stort antal bestämmelser där det uttryckligen föreskrivs att bolagsrättsliga handlingar skall vara undertecknade. Exempelvis skall en stiftelseurkund skrivas under av samtliga stiftare medan ett revisorsyttrande skall skrivas under av auktoriserad revisor eller motsvarande. För handling-

ar som enligt ABL skall undertecknas av styrelsen föreskrivs att de skall skrivas under av minst hälften av hela antalet styrelseledamöter.¹⁵

2.3.2 Implicita krav i ABL på underskrift

Till detta kommer implicita krav i ABL på viss form, dvs. bolagsrättsliga formföreskrifter där kravet på underskrift inte anges uttryckligen. För den praktiska situation som regleras gäller ändå ett krav på underskrift. Innebörden av kravet på form har då utvidgats i förhållande till vad som synes följa av ordalydelsen.¹⁶ En genomgång av implicita krav i ABL på underskrift har visat att förenklade rutiner och stöd av ombud behövs och att anpassningar bör ske för att underlätta en sådan hantering.

2.3.3 Uttryckliga krav i ABF på underskrift

I ABF finns följande *förfaranderegler* som rör vem som skall underteckna handlingar som ges in till Bolagsverket.¹⁷

Typ av handling	ABF	Skall undertecknas av
1. Registreringsanmälan	1 kap. 2 §	en styrelseledamot <i>eller</i> VD
2. Annan anmälan	1 kap. 2 §	en styrelseledamot <i>eller</i> VD
3. Anmälan – likvidation	1 kap. 2 §	likvidatorn (en när flera har utsetts)

Enligt äldre aktiebolagsförordning (1975:1387) och nuvarande ABF, i dess lydelse före den 1 juli 2006, gällde strängare regler om underskrifter beträffande anmälan *för registrering* av ett (nytt) aktiebolag. En sådan anmälan skulle, till skillnad från andra anmälningar, vara undertecknad av *alla* styrelseledamöter *samt* verkställande direktören. I Justitiedepartementets promemoria Elektronisk ingivning till Bolagsverket (s. 32), angavs som skäl för denna ändring att ett krav på att samtliga styrelseledamöter och VD skall skriva under anmälningar om registrering

¹⁵ 8 kap. 35 § ABL; jfr dock årsredovisning och koncernredovisning som enligt 2 kap. 7 § och 7 kap. 6 § ÅRL skall undertecknas av samtliga styrelseledamöter och den verkställande direktören.

¹⁶ Se vidare Ds 2003:29 s. 60 f.

¹⁷ Notera att det i 8 kap 43 § tredje stycket ABL föreskrivs att även den som blivit utsedd till styrelseledamot, styrelsesuppleant, styrelsens ordförande, verkställande direktör, vice verkställande direktör eller särskild delgivningsmottagare har rätt att göra en registreringsanmälan (se avsnitt 2.4).

1. framstår som tungrott och inte är förenligt med de förenklingssträvanden som bör genomsyra en reform, och
2. har ett begränsat mervärde eftersom det inte kan antas förhindra t.ex. missbruk genom felaktiga efterföljande ändringsanmälningar som bara behöver undertecknas av en styrelseledamot eller den verkställande direktören.¹⁸

När anmälan för nyregistrering numera inte behöver undertecknas av alla styrelseledamöter och verkställande direktör – endast en underskrift behövs – öppnas nya möjligheter till förenklningar genom ombud.

2.3.4 Implicita krav i ABF på underskrift

Samtidigt som kravet togs bort på att alla styrelseledamöter och den verkställande direktören skulle skriva under en anmälan för registrering av ett aktiebolag utmönstrades bestämmelsen i 1 kap. 4 § första stycket 3 ABF, i dess lydelse före den 1 juli 2006. Där föreskrevs att en handling skulle ges in på vilken varje styrelseledamot, styrelsesuppleant, verkställande direktör, vice verkställande direktör, firmatecknare och särskild delgivningsmottagare har skrivit sin av vittnen styrkta namnteckning, om detta inte har skett på själva anmälningshandlingen.¹⁹

Som skäl för att utmönstra namnteckningsprovet angavs i Justitiedepartementets promemoria Elektronisk ingivning till Bolagsverket (s. 38) att det är nödvändigt att ta bort kravet på prov *i original* för att uppfylla de krav som följer av ändringar i det första bolagsrättsliga direktivet (68/1515/EEG), det s.k. publicitetsdirektivet.

Beträffande frågan om kravet på namnteckningsprov skulle behållas i form av *skannad kopia* anfördes följande i promemorian:

”Namnteckningsproven synes i första hand komma till användning vid brottsutredningar. I brottsutredningssammanhang är värdet av att en skannad version av ett namnteckningsprov mycket begränsat, eftersom en skriftprovsanalys förutsätter tillgång till en namnteckning i original. Detta talar för att kravet på namnteckningsprov helt kan tas bort. Dessutom kan namnteckningar i original inhämtas även från andra register, t.ex. körkortregistret.

¹⁸ Jfr dock vad som alltså gäller för handelsbolag, kommanditbolag och ekonomiska föreningar.

¹⁹ Se även 1 kap. 9, 35 och 49 §§ ABF; jfr 3 § första stycket 7 i 1975 års aktiebolagsförordning.

För bolagen innebär ett krav på ingivande av namnteckningsprov en administrativ börda. Om kravet tas bort, öppnar det upp för en helt elektronisk ingivning – utan behov av skanning – i ett stort antal registreringsärenden. Exempelvis kommer anmälningar om nya styrelseledamöter och firmatecknare att kunna göras utan skanning, eftersom samtliga handlingar som skall bifogas sådana anmälningar får upprättas elektroniskt. Detta innebär en betydande förenkling för företagen men även för Bolagsverket.

Mot denna bakgrund bör kravet på namnteckningsprov avskaffas.”

Som kompenserande åtgärd infördes istället en bestämmelse i 1 kap. 4 § första stycket 3 ABF om att det vid anmälan för registrering av ett aktiebolag skall ges in *en handling med en försäkran på heder och samvete* att de personer som har utsetts till vissa funktioner åtagit sig uppdragen. Ett liknande krav fanns redan i 1 kap. 4 § första stycket 2 ABF på att ge in en handling med en försäkran på heder och samvete att uppgifterna i anmälan för registrering om val av vissa funktionärer stämmer överens med de beslut som bolaget har fattat. Dessa bestämmelser hänvisar inte till ABL²⁰ och det finns inte heller i ABF några bestämmelser om vem eller vilka som skall skriva under sådana intyg.

Reglerna i 1 kap. 4 § ABF om att ge in handlingar med en försäkran på heder och samvete måste anses innefatta ett implicit krav på underskrift; jfr att det i 4 kap. 2 a § ABF föreskrivs att en försäkran på heder och samvete enligt denna förordning får undertecknas med elektronisk signatur enligt föreskrifter som Bolagsverket får meddela. Varken av ABF eller av Bolagsverkets föreskrifter framgår emellertid vem som får skriva under en sådan försäkran.

Detsamma gäller för bestyrkande av kopior. Av 4 kap. 3 § ABF följer visserligen att kopior som skall ges in enligt ABF skall vara bestyrkta, enligt föreskrifter som Bolagsverket får meddela. Inget sägs emellertid om vem som får skriva under ett sådant bestyrkande.

Dessa ändringar i ABF gör ytterligare förenklingar genom ombud möjliga. Eftersom inga begränsningar föreskrivits rörande vem som skall skriva under berörda handlingar öppnas möjligheter även för annan än befullmäktigat ombud.

²⁰ Beträffande övriga handlingar som skall ges in enligt 1 kap. 4 § ABF (pp. 1, 4 och 5) följer det av ABL vem som får skriva under.

2.3.5 Krav i ÅRL på underskrift

I årsredovisningslagen (1995:1554; ÅRL) föreskrivs beträffande aktiebolag att årsredovisning ska undertecknas av samtliga styrelseledamöter. Om en verkställande direktör är utsedd ska även denne skriva under handlingen. En sådan handling får undertecknas med avancerad elektronisk signatur enligt lagen (2000:832) om kvalificerade elektroniska signaturer (2 kap. 7 § ÅRL).²¹ Även koncernredovisning kan undertecknas med en elektronisk signatur (se 7 kap. 7 § ÅRL).

Det är den behöriga styrelsen och verkställande direktören som skall underteckna årsredovisningen respektive koncernredovisning. Sker byte av styrelse efter räkenskapsårets utgång och har anmälan om styrelseändringar kommit in till Bolagsverket före det att bolagets årsredovisning har undertecknas skall den nya styrelsen skriva under årsredovisningen för det gångna räkenskapsåret. I annat fall, då en anmälan om ändringen inte ännu kommit in till verket skall den tidigare styrelsen underteckna.

Beträffande delårsrapport föreskrivs visserligen att en sådan får upprättas i elektronisk form (9 kap. 1 § ÅRL) men det finns inga föreskrifter i årsredovisningslagen eller aktiebolagslagen om att delårsrapport skall skrivas under. Det kan dock hävdas att det finnas ett implicit krav på underskrift. Stöd för en sådan tolkning kan hämtas i Bokföringsnämndens allmänna råd om delårsrapportering (BFNAR 2002:5), där följande uttalas i punkten 14 angående icke noterade företag: ”Det skall framgå av delårsrapporten vilket organ eller vilken företrädare som avlämnat den. Delårsrapporten skall skrivas under av dem som avlämnat den. Dagen för underskriften skall anges.”

Vidare föreskrivs i 9 kap 2 § ÅRL att delårsrapport inom viss tid skall offentliggöras ”i enlighet med bestämmelserna i 8 kap. 3 – 3 b §§”. Av denna hänvisning torde följa vissa krav på form och straffansvar för vissa fall. Det framstår emellertid delvis som oklart hur bestämmelserna i praktiken skall tolkas med avseende på delårsrapporter.²² Enligt bolagsverkets föreskrifter får sådana handlingar ges in i form av elektroniska original, bestyrkta elektroniska avskrifter eller bestyrkta elektroniska original.

21 En revisionsberättelse får som framgått undertecknas med avancerad elektronisk signatur (se 9 kap. 29 § jämförd med 1 kap. 13 § ABL). Därmed kan numera årsredovisningar och revisionshandlingar i ett aktiebolag helt och hållet upprättas som elektroniska dokument (se prop. 2005/06:135).

22 Vad gäller om handlingen skulle ges in i form av t.ex. ett elektroniskt original. Dessa frågor är emellertid i dagsläget av endast akademiskt intresse eftersom det inte finns någon e-tjänst för att ge in delårsrapport.

2.4 Anmälan för registrering

Enligt 27 kap. 1 § ABL skall Bolagsverket föra ett aktiebolagsregister för registrering enligt ABL eller annan författning. På skilda ställen i ABL föreskrivs vidare att anmälan skall ske, t.ex.;

1. registreringsanmälan inom sex månader från stiftelseurkundens undertecknande (2 kap. 22 § ABL; jfr 23 §),
2. anmälan om (1) bolagets postadress, (2) vem som har utsetts till styrelseledamot, styrelsesuppleant, styrelsens ordförande, verkställande direktör, vice verkställande direktör och särskild delgivningsmottagare och (3) av vilka och hur bolagets firma tecknas (8 kap. 43 § ABL; jfr 23 §),
3. anmälan om vem som har utsetts till revisor (9 kap. 47 §),
4. beslut om fondemission (12 kap. 10 § ABL).

Beträffande frågan om vem som får göra en anmälan anges i 2 kap. 3 och 22 §§ ABL att ”styrelsen” skall anmäla bolaget för (ny)registrering medan det i andra bestämmelser (när passivform inte används) finns föreskrifter om att ”bolaget” skall anmäla för registrering. Uttryckssättet varierar. Beträffande anmälan som avses i 8 kap. 43 § ABL föreskrivs att även den som anmälan gäller har rätt att göra sådan anmälan och att den som utsetts till befattning av vissa angivna slag har rätt att anmäla en företrädares avgång. Samtidigt gäller bestämmelsen i 1 kap. 2 § ABF om att en anmälan för registrering skall undertecknas av en styrelseledamot eller av den verkställande direktören (se avsnitt 2.3.3).

Om ”den som gjort en registreringsanmälan” inte har följt vad som gäller om anmälan, skall Bolagsverket enligt 27 kap. 2 § ABL förelägga ”honom eller henne” att yttra sig i frågan eller vidta rättelse inom viss tid. Detsamma gäller, om verket finner att det beslut som anmäls för registrering eller en handling som bifogas anmälan (1) inte har tillkommit i behörig ordning, (2) till sitt innehåll strider mot lag eller annan författning eller mot bolagsordningen eller (3) i något viktigare hänseende är otydligt eller vilseledande formulerat.

Registrering av anmälan får alltså inte ske utan föregående prövning i såväl formellt som materiellt avseende (se vidare 27 kap. 2 § ABL). De uttrycks-sätt som används för att ange vem eller vilka som är behöriga att företräda ett aktiebolag i ett registreringsärende är inte enhetliga.

3 Ombud

3.1 Underskrift i registreringsärenden

När det klarlagts vilka som får underteckna bolagsrättsliga och förfaranderättsliga handlingar uppkommer frågan om de får sätta ombud i sitt ställe, med rätt att underteckna sådana handlingar. Det finns inga särskilda föreskrifter om ombud i registreringsärenden enligt ABL och ABF. Frågan om ombud får skriva under handlingar tas inte heller upp i lagmotiven.²³ Rättsfrågan kan tydliggöras genom ett exempel. Enligt 1 kap. 2 § ABF skall, som redan framgått, en anmälan för registrering undertecknas av en styrelseledamot eller av den verkställande direktören. Frågan blir om denna bestämmelse skall tolkas så att en anmälan

1. får skrivas under av en vidare krets än vad som följer av firmateckningsrätten (även av en styrelseledamot som inte är ensam firmatecknare och av en verkställande direktör även om åtgärden inte är en löpande förvaltningsåtgärd), eller
2. inte skall anses rätt undertecknad om någon annan än en styrelseledamot eller den verkställande direktören har skrivit under (t.ex. en särskild firmatecknare enligt 8 kap. 37 § ABL som varken är styrelseledamot eller verkställande direktör).

Det kan vidare behöva övervägas hur 8 kap. 43 § tredje stycket ABL, där det föreskrivs att även den som anmälan gäller har rätt att göra anmälan, förhåller sig till 1 kap. 2 § ABF. Handlar båda paragraferna om underskrift? Liknande frågor kan ställas beträffande övriga bestämmelser i ABL och ABF där det anges vem eller vilka som skall skriva under och beträffande de regler som gäller för förvaltningsförfarandet.

²³ Jfr dock bestämmelserna i 7 kap. 3 och 36 §§ ABL om ombud vid bolagsstämma och för aktieägares insyn, frågor som inte är aktuella i registreringsärenden.

Det behöver klargöras hur redovisade regler om vem som får göra en anmälan och vem som får skriva under en handling skall förstås med avseende på befullmäktigade ombud. Bedömningen blir avgörande för möjligheterna att utveckla ett rationellt ombudsförfarande för elektronisk ingivning till Bolagsverket.

3.2 Regler om ombud i processuell reglering

Av 12 kap. 1 § RB och 48 § förvaltningsprocesslagen (FPL) framgår att en part får föra sin talan inför domstol genom ombud. Även ställföreträdare har rätt att anlita rättegångsombud. Den som för talan vid en förvaltningsmyndighet får också anlita ombud. Det har ansetts vara av vikt att slå fast denna grundsats i 9 § FL. I FL föreskrivs även att den som har ombud skall medverka personligen, om myndigheten begär det, och att ombud som visar oskicklighet eller oförstånd eller är olämplig på något annat sätt får avvisas.²⁴

FL gäller i registreringsärenden vid Bolagsverket, oberoende av om ingivning sker på papper eller elektroniskt. Som huvudregel gäller därmed att ombud får anlitas. Om inte annat följer av författning eller av fullmakten får ett ombud underteckna handlingar för sin huvudman.

3.3 Nuvarande användning av fullmakter

Bolagsverket godtar under vissa förutsättningar fullmakter i registreringsärenden.²⁵ I denna del finns interna instruktioner för handläggare, där det anges att en fullmakt får godtas om den är korrekt upprättad och under-

²⁴ Samtidigt finns en skyldighet för parter och för ställföreträdare att efter rättens förordnande infinna sig personligen i allmän domstol (11 kap. 5 § RB). Förelägganden om personlig inställelse får ges även av förvaltningsdomstol (14 § FPL). Domstolen har också, i de fall det är påkallat, att ta ställning till frågan om ett ombuds kompetens och eventuellt avvisa ett ombud som saknar erforderliga kvalifikationer (12 kap. 5 § RB och 48 § FPL); se även bestämmelserna för personer som inte har hemvist i Sverige eller EES eller som är underåriga, i konkurstillstånd eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken (12 kap. 2 § RB). Avvisas ett ombud skall rätten dessutom i vissa fall förelägga huvudmannen att ställa ombud för sig, som kan godtas, vid påföljd att parten anses som utebliven om han eller hon inte finner sig personligen (12 kap. 6 § RB).

²⁵ Beslut av chefsjuristen den 30 september 2005.

tecknad av *behörig firmatecknare*.²⁶ Om en styrelseledamot inte är (ensam) firmatecknare godtar Bolagsverket alltså inte fullmakt som denne (ensam) undertecknat, trots att styrelseledamoten enligt ABF (ensam) får underteckna själva anmälan. Verkets instruktioner rörande fullmakt innehåller i övrigt bl.a. följande:

”Fullmakten kan skickas in i original eller som bestyrkt kopia. Fullmaktsgivarens namnteckning behöver inte vara bestyrkt. (...) En fullmakt som inte är tidsbegränsad gäller tills dess att den återkallas. Om ett bolag utfärdat en fullmakt som inte är tidsbegränsad gäller den även om bolaget väljer ny styrelse efter det att fullmakten utfärdats. Kontrollera noga att det är just bolaget som utfärdat fullmakten, så att det inte är styrelseledamöterna som är fullmaktsgivare. Är fullmakten utställd till ett visst bolag kan fullmakten bara återopas av behörig firmatecknare för detta bolag vid tidpunkten för ärendets handläggning. Att man vid utfärdandet av fullmakten varit behörig företrädare för det bolag som fullmakten är utställd på räcker alltså inte. Särskild försiktighet ska dock iakttas om bolaget som lämnat fullmakten försatts i konkurs eller likvidation, eller om bolaget numera saknar behörig styrelse.”

Av instruktionerna rörande fullmakt framgår också att sådana arkiveras av Bolagsverket så att det blir möjligt för ett aktiebolag att återkommande företrädas av samma ombud utan att på nytt behöva ge in fullmakt.

I praktiken tillämpar Bolagsverket i pappersmiljö redan ett ombudsförfarande för underskrift av förfaranderättsliga handlingar. Rättsfrågorna har inte genomlysts efter ikraftträdandet av de ändringar i ABF som innebär att namnteckningsprov inte längre behövs och att en ansökan om (ny)registrering inte längre behöver vara undertecknad av *alla* styrelseledamöter *samt* verkställande direktören.

3.4 Regler om ombud vid bolagsstämma, m.m.

Aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter utövas vid bolagsstämma (7 kap. 1 § ABL). De aktieägare som på dagen för bolagsstämman är införda i aktieboken har rätt att delta i stämma (7 kap. 2 § ABL). Vissa undantag gäller dock. Det förutsätts t.ex. att styrelseledamöter, verkställande direktör och revisor kan, eller i vissa fall skall, delta i stämman. Det-

²⁶ Det ställs alltså högre krav vid undertecknande av fullmakt än vid undertecknande av en anmälningshandling.

samma gäller för personer med särskilda funktioner vid stämman, t.ex. en stämмоordförande eller en protokollförare som inte själv är aktieägare eller styrelseledamot i bolaget.²⁷

Av ABL följer dessutom att aktieägare som inte är personligen närvarande vid bolagsstämman får utöva sin rätt vid stämman genom ett *ombud* med skriftlig, av aktieägaren undertecknad och daterad fullmakt. En sådan fullmakt gäller högst ett år från utfärdandet.²⁸

Vid en bolagsstämma får i princip endast aktieägarna vara närvarande. Vissa undantag gäller emellertid.²⁹ Det förutsätts t.ex. att styrelseledamöter, verkställande direktör och revisor kan, eller i vissa fall skall, delta i stämman. Detsamma gäller personer med särskilda funktioner vid stämman, t.ex. en stämмоordförande eller en protokollförare som inte själv är aktieägare eller styrelseledamot i bolaget.³⁰ Både protokollförares och justeringsmäns uppgift är att återge de beslut som fattats av stämman och konstaterats av ordföranden. Förutsättning härför torde vara närvaro.

Ett stämmoprotokoll skall enligt 7 kap. 48 § ABL undertecknas av protokollföraren och justeras av ordföranden – om denne inte har fört protokollet – och av minst en av bolagsstämman utsedd justeringsman. Lagen skiljer alltså mellan undertecknande och justering. Om flera justeringsmän har utsetts, måste protokollet justeras av samtliga justeringsmän. Kravet på att bolagsstämman skall utse minst en särskild justeringsman gäller inte för bolag vars styrelse består av endast en ledamot, som också äger samtliga aktier i bolaget.³¹

Frågan är om även dessa regler kan förstås så att protokoll får undertecknas även genom ombud; i så fall ombud för vem – protokollföraren, ordföranden eller bolaget?

²⁷ Prop. 2004/05:85 s. 294.

²⁸ 7 kap. 3 § ABL. Aktieägare och ombud får dessutom medföra biträden vid stämman (se 7 kap. 5 § ABL).

²⁹ I lagen anges uttryckligen att aktieägare kan låta sig företrädas av ombud på stämman och att aktieägare och ombud kan medföra biträden vid stämman (se 7 kap. 3 och 5 §§ ABL).

³⁰ Prop. 2004/05:85 s. 294.

³¹ Prop. 1997/98:99 s. 255.

3.5 Förbjudande eller tillåtande regler

Motsvarande fråga uppkommer även beträffande andra bestämmelser i ABL än dem rörande protokoll, där det anges vem som får skriva under en handling. Skall dessa bestämmelser tolkas så att endast *egenhändiga* underskrifter av angivna personer uppfyller formkraven eller får annan skriva under i egenskap av befullmäktigat ombud? Till detta kommer frågan om aktörer med vissa uppdrag – t.ex. ordförande, protokollförare och justeringsmän vid en bolagsstämma – har tilldelats en personlig roll som förutsätter egenhändig underskrift eller om de får de ställa ombud för sig eller bolaget, som äger rätt att underteckna berörda handlingar.

Detta ställs på sin spets i ansöknings- och registreringsärenden hos Bolagsverket men bedömningen kan också föra med sig civilrättsliga verkningar. Om uppdragen anses vara personliga, så att fullmakt inte kan lämnas att underteckna handlingarna, aktualiseras andra alternativ till förenklningar genom ombud. En bolagsstämma kan naturligtvis utse ett ombud som ordförande, protokollförare eller justeringsman.

Vid nyregistrering tillkommer följande fråga. Ett aktiebolag anses vara *bildat* när stiftelseurkunden har ”undertecknats av samtliga stiftare”.³² I lagmotiven sägs inget om att en stiftare därmed inte skulle få förse urkunden med underskrift genom ett ombud. Att frågan kan bli betydelsefull för ett ombud framgår av bl.a. 2 kap. 26 § ABL där det föreskrivs att personligt ansvar för en förpliktelse, som har kommit till efter det att bolaget *bildades* men innan det registrerats, övergår på bolaget i och med registreringen. Skulle en underskrift av ett ombud på stiftelseurkunden inte anses giltig enligt 2 kap. 4 § ABL kommer det personliga ansvaret att kvarstå.

Liknande frågor kan uppkomma beträffande avtal som enligt 2 kap. 9 § ABL skall fogas till stiftelseurkunden, om det försetts med underskrift genom ombud, och emissionsprospekt som enligt 2 kap. 9 § lagen (1991:980) om handel med finansiella instrument skall upprättas av emittenten (bolaget).³³

³² 2 kap. 4 § ABL; jfr avsnitt 2.3.1

³³ Implicit undertecknas prospektet av styrelsen. Det hade varit naturligt för en fondkommissionär att här agera i egenskap av ombud. Fusionsplan och delningsplan skall enligt 23 kap. 6 § respektive 24 kap. 7 § ABL undertecknas av styrelsen. Bestämmelser angående kungörelseförfarandet aktualiseras för de fall samtliga aktieägare har undertecknat fusionsplanen, men eftersom kravet i

Det saknas bestämmelser om vem som får vidimera handlingar som inte behöver ges in i original till Bolagsverket, i förekommande fall t.ex. balans- och resultaträkning samt bolagsordning.

Det behöver klargöras hur redovisade regler om vem som får skriva under bolagsrättsliga handlingar skall förstås. Kräver de *egenhändig* underskrift av den eller dem som anges eller får undertecknaren sätta ombud i sitt ställe. Bedömningen blir avgörande för möjligheterna att införa ett ombuds-förfarande.

3.6 Omprövning och fullföljd

Enligt 27 § FL skall en myndighet som finner att ett beslut som den har meddelat som första instans, på grund av nya omständigheter eller av någon annan anledning är uppenbart oriktigt, ändra sitt beslut om det kan ske snabbt och enkelt och utan att det blir till nackdel för någon enskild part. Vidare får Bolagsverkets beslut överklagas (31 kap. ABL).

En begäran om omprövning och ett överklagande får undertecknas av ombud enligt allmänna regler. Att en part inför allmän domstol respektive förvaltningsdomstol får föra sin talan genom ombud framgår av 12 kap. 1 § RB respektive 48 § FPL.

Vid en begäran om omprövning eller ett överklagande får en inlaga undertecknas av ombud.

3.7 Att visa sin behörighet

3.7.1 Fullmakt

När parter agerar inför domstol tillämpas delvis olika synsätt beroende på i vilket sammanhang en åtgärd vidtas. Vid handläggning av mål och ärenden i allmän domstol måste rättegångsombud visa upp skriftlig fullmakt i original när ombudet första gången för talan i målet (12 kap. 9 § RB). I förvaltningsdomstol gäller på motsvarande sätt att ombud skall styrka sin behörighet genom fullmakt (49 § FPL). Undantag gäller i allmän domstol för handläggningen av rättsvårdande ärenden, då skriftlig fullmakt inte

lagtexten endast omfattar styrelsens undertecknande möter ett ombuds-förfarande inte hinder i denna del.

behöver företes annat än om domstolen anser att det behövs; 47 § lagen (1996:242) om domstolsärenden. Fullmakt kan också lämnas muntligen inför sittande rätt.

Frågan om skriftlig fullmakt skall visas upp i förvaltningsärenden har varken reglerats i förvaltningslagen eller i lag eller förordning på det associationsrättsliga området. Det har istället överlämnats till myndigheten att avgöra om ett ombud måste förete fullmakt.³⁴

3.7.2 Registreringsbevis

Det har ansetts bli onödigt betungande för parter som för talan inför allmän domstol om domstolen i varje särskilt fall skulle infordra bevisning om att den som vill föra talan som ställföreträdare för part är behörig. Därför föreskrivs det att sådant bevis behöver inges endast om rätten finner att bevis bör företes (11 kap. 4 § RB).³⁵ I praktiken torde sådana kontroller ofta ske vid allmän domstol. Föreläggande kan utfärdas om att ge in registreringsbevis eller liknande. Det förekommer också att rätten direkt via bolagsregistret kontrollerar om en person är behörig. Situationen synes vara densamma i förvaltningsdomstol (se 53 § FPL).

För förvaltningsmyndigheterna har denna fråga varken reglerats i förvaltningslagen eller i förfarandereglererna på skatteområdet. Det har istället överlämnats till myndigheten att avgöra om registreringsbevis eller motsvarande skall företes och granskas. För Bolagsverket är det en självklarhet att använda verkets egna register i granskningsarbetet.

3.8 Verkan av obehörighet

Inom civilrätten anses en rättshandling som företagits av en obehörig inte vara bindande för den uppgivne huvudmannen. Den som avser att förlita sig på rättshandlingen har i princip att på egen risk pröva huruvida den som agerar är behörig och vid en tvist är det vanligtvis den som åberopar rättshandlingen som har att styrka att behörighet förelegat.³⁶ Detsamma gäller om en handling påstås ha en förfalskad underskrift.

³⁴ Se Hellners/Malmqvist, Förvaltningslagen, 2003, s. 107, där det anförs att fullmakt för ombud ”inte sällan kan undvaras i förvaltningsärenden”.

³⁵ Se vidare NJA II 1943 s. 124 och Söderlund, Rättegångsbalken Del I, s. 323 f.

³⁶ Jfr Gösta Walin, Lagen om skuldebrev m.m., 2 u., s. 151 not 114.

Bolagsverket behöver uppfylla tillräckliga krav på aktsamhet för att obehöriga förfaranden och förfalskningar inte skall underlättas genom nya elektroniska rutiner. De kontroller som hittills införts i elektronisk miljö har fört med sig ett förbättrat skydd mot manipulationer.

3.9 Exempel på ombudsförfaranden

3.9.1 Tulldeklaration genom ombud

En rätt att anlita ombud vid kontakter med Tullverket följer av artikel 5 förordningen (EEG) nr 2913/92; se 1 kap. 6 § tullagen (2000:1281) där rätten att meddela närmare föreskrifter om villkor och inskränkningar i fråga om användning av ombud delegerats till regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Enligt 21 § 7 tullförordningen (2000:1306) får tullverket, i den utsträckning EG-rätten medger det, meddela föreskrifter om villkor och inskränkningar i fråga om användning av ombud. I Tullverkets författningssamling (TFS 2000:20) har föreskrivits att ombud som för annans räkning anmäler varor till tullförfarandet övergång till fri omsättning, tullförfaranden med ekonomisk verkan samt tullförfarandet export samt till återexport skall vara *registrerat* hos Tullverket. Verket har föreskrivit följande angående anmälan för registrering (1 kap. 6 § TFS 2000:20):

”Anmälan om registrering som ombud sker hos tullkontor. En anmälan från den som bedriver näringsverksamhet med registrerad firma skall skrivas under av behörig firmatecknare. Till en sådan anmälan skall fogas styrkt kopia av registreringsbevis. I anmälan skall anges om registreringen avser direkt eller indirekt ombudskap eller bådadera. Om anmälan avser indirekt ombudskap, skall dessutom anges det registreringsnummer för kredit hos Tullverket som företaget avser att använda i dessa fall.”

Till denna bestämmelse hör följande allmänna råd:

”Vid anmälan till godkänd tullbehandling genom ombud kontrollerar tullkontoret normalt inte att ombudet har uppdrag (fullmakt) att anmäla varan på avsett sätt. Tullverket förutsätter att ombudet är behörigt. Tullkontor bör, exempelvis vid anmälan om registrering som ombud eller när det annars är motiverat, göra ombud uppmärksam på att fullmakt skall finnas.”

Beträffande tulldeklaration för en vara föreskrivs vidare i 1 kap. 7 § tullagen att sådan får avges genom någon som är anställd och kan anses ha en förtroendeställning hos deklaranten eller, om tulldeklaration lämnas genom ombud, hos ombudet.

Någon närmare beskrivning av vilka personer som skall anses ha en förtroendeställning hos deklaranter eller ombudet finns inte i lagmotiven. Sådan förtroendeställning har vanligtvis – förutom företagets ledningspersonal – personer som har till särskild uppgift att upprätta tulldeklarationer och andra tullhandlingar.

Enligt äldre reglering krävdes att ett ombud hade godkänts av Generaltullstyrelsen för att få lämna tulldeklaration; se 13 § tullagen (1987:1065). I tullagen (1994:1550), som ersatts av gällande tulllag avskaffades emellertid kravet på godkännande med hänvisning till att det inte framkommit några starka skäl för att behålla detta krav.³⁷

3.9.2 Deklarationsombud

Av skatteförfattningarna följer att deklarationer för aktiebolag skall vara undertecknade av *behörig ställföreträdare*; 4 kap. 3 § lagen (2001:1227) om självdeklarationer och kontrolluppgifter (LSK) och 10 kap. 25 § skattebetalningslagen (1997:483; SBL) m.fl. författningar. Regleringen innebär att underskrift av ombud inte godtas. Skattedeklarationer som ges in i form av ett elektroniskt dokument och som lämnas enligt 10 kap. 9, 11, 13 a eller 32 § SBL får emellertid enligt 2 § lagen (2005:1117) om deklarationsombud skrivas under och lämnas genom en av den deklarationsskyldige utsedd fysisk person som Skatteverket efter ansökan har registrerat som ombud för den deklarationsskyldige.

Enligt 4 och 5 §§ samma lag får den som är underårig, i konkurs eller har förvaltare enligt föräldrabalken inte vara deklarationsombud och endast den som kan antas vara lämplig för uppdraget får registreras av Skatteverket som deklarationsombud. I lagen om deklarationsombud finns också regler om avregistrering av ett ombud och föreläggande för deklarationsskyldig juridisk person att genom ställföreträdare bekräfta eller komplettera av deklarationsombudet lämnade uppgifter.

³⁷ Prop. 1994/95:34 s. 101.

4 Förenklingar genom fullmakt

4.1 Behovet av förenklingar

Ytterligare förenklingar behövs för att *ombud* skall kunna ge företag sådan hjälp att hela rationaliseringspotentialen kan tas tillvara.

Komplicerade krav på uppgiftslämnande utgör en belastning för företagen. Regeringen har därför under en rad år lyft fram frågor om regelförenkling och gett olika myndigheter, bl.a. Bolagsverket, i uppdrag att gå igenom regler för företagande i syfte att identifiera sådant som är onödigt krångligt och betungande och som därför bör förenklas. Ett resultat av detta arbete är de författningsändringar som genomförts och de e-tjänster som införts för elektronisk ingivning av årsredovisningar och handlingar i registreringsärenden m.m. Av budgetpropositionen för 2007 framgår att Bolagsverket ligger i framkant vad gäller teknisk utveckling av e-tjänster och att verket sammantaget har en god måluppfyllelse.

Regeringen har emellertid i budgetpropositionen³⁸ förklarat att företagens administrativa kostnader för *samtliga* statliga regelverk skall minskas med 25 procent under en period av fyra år. Av Bolagsverkets regleringsbrev framgår vidare att verket skall arbeta med att *förbättra rutiner* som medger effektivare hantering av ärenden som rör företagsetablering och förutsättningar för drift av näringsverksamhet i Sverige. Verket skall särskilt beakta behoven hos små och medelstora företag.

Därför behövs ytterligare förenklingar så att *ombud* kan ge företag den hjälp och det stöd som behövs för att ta tillvara de möjligheter till rationaliseringar som elektroniska rutiner erbjuder.

4.2 Anmälan för registrering av aktiebolag

Bedömning: Bestämmelsen i 1 kap. 2 § ABF om att en anmälan för registrering skall undertecknas av en styrelseledamot eller av den verkställande direktören hindrar inte underskrift genom ombud. Regeln utvidgar i stället dessa befattningshavares behörighet på området.

³⁸ Prop. 2006/07:1, utgiftsområde 24, s. 49.

Utvidgad behörighet hindrar inte ett ombudsförfarande

Rätten enligt 9 § FL för den som för talan i ett förvaltningsärende att anlita ombud är inte obegränsad. I vissa situationer krävs att den enskilde medverkar personligen, t.ex. genom att underteckna en handling.³⁹ Som framgått uppkommer härvid frågan om 1 kap. 2 § ABF skall tolkas så att behörigheten enligt 8 kap. 35 – 39 §§ ABL *utvidgas* på det sättet att en anmälan för registrering får skrivas under av

1. styrelseledamot, trots att denne endast i förening med annan är behörig att teckna bolagets firma, eller
2. verkställande direktör, även om det inte är fråga om en löpande förvaltningsåtgärd eller en brådskande åtgärd som omfattas av dennes behörig enligt 8 kap. 29 och 36 §§ ABL.

Är en utvidgande tolkning riktig får även särskild firmatecknare och befullmäktigat ombud skriva under en registreringsanmälan.

En annan tolkning av 1 kap. 2 § ABF skulle vara att bestämmelsen inskränker kretsen av behöriga undertecknare till styrelseledamot och verkställande direktör, var för sig. Ordalydelsen, ”skall undertecknas av ...”, kan ge ett sådant intryck.

Som framgått av avsnitt 2.4 används olika uttryck i ABL beträffande frågan om vem som skall göra en anmälan; i 2 kap. 3 och 22 §§ ABL anges att ”styrelsen” skall anmäla bolaget för (ny)registrering medan det i andra bestämmelser, när passivform inte används, finns föreskrifter om att ”bolaget” skall för registrering anmäla vissa förhållanden, se t.ex. 8 kap. 43 § ABL. De bestämmelser där det i ABL anges att bolaget skall vidta vissa åtgärder för registrering kan knappast förstås på annat sätt än att en behörig företrädare får vidta åtgärden – såväl ställföreträdare som befullmäktigat ombud. Ett ombudsförfarande har också sedan länge funnits i bruk vid Bolagsverket där anmälan skrivs under av ombud med stöd av fullmakt. Den utredning som låg till grund för gällande aktiebolagsförordning innehåller inget som tyder på att en ändring varit avsedd i denna del.⁴⁰ Mening- en med författningsändringarna var att förenkla förfarandet.

Bestämmelsen i 1 kap. 2 § ABF torde därmed innebära att behörigheten utvidgas för styrelseledamot så att denne ensam får underteckna en anmälan om registrering även om styrelseledamoten endast i förening med

³⁹ Hellners/Malmqvist, Förvaltningslagen, 2003, s. 106.

⁴⁰ Justitiedepartementets promemoria Elektronisk ingivning till Bolagsverket.

annan är behörig att teckna bolagets firma. Den verkställande direktörens behörighet torde på motsvarande sätt genom 1 kap. 2 § ABF utvidgas så att begränsningen enligt 8 kap. 29 och 36 §§ ABL till löpande förvaltningsåtgärd eller brådskande åtgärd inte gäller en anmälan för registrering.

Ett ombud som har befullmäktigats av behörig(a) firmatecknare torde därmed, på samma sätt som enligt äldre ABL och ABF, få underteckna anmälan om registrering.

Nästa fråga är om bestämmelserna i 1 kap. 2 § ABF innebär att behörigheten enligt 8 kap. 35 – 39 §§ ABL utvidgas även med avseende på frågan om fullmakt. Som framgått av Bolagsverket interna instruktioner för handläggare (se avsnitt 3.3) godtar verket fullmakt endast om den är undertecknad av behörig firmatecknare. Några skäl har emellertid inte framkommit för att den enligt 1 kap. 2 § ABF utvidgade behörigheten skulle vara begränsad just med avseende på fullmakt.⁴¹ Denna bestämmelse bör därmed tolkas så att behörigheten innefattar att befullmäktiga ombud att underteckna anmälan om registrering.

Att föra talan i registreringsärende innan bolaget registrerats

Av 2 kap. 25 § ABL framgår att ett bolag, innan det registrerats, inte kan förvärva rättigheter eller åta sig skyldigheter och inte heller kan föra talan vid domstol eller någon annan myndighet. Det undantaget föreskrivs emellertid att styrelsen för bolagets räkning kan föra talan i mål som rör bolagsbildningen (och vidta andra åtgärder för att kräva in tecknade aktiebelopp eller andra utfästa tillskott). Sådan talan förs av styrelsen i eget namn men för bolagets räkning.⁴²

Den som hos Bolagsverket anhängiggör ett ärende om (ny)registrering av ett aktiebolag för talan som rör bolagsbildningen. Enligt 2 kap. 24 § ABL faller nämligen frågan om bolagsbildning ifall registrering inte sker inom viss tid.

Att utfärda fullmakt för ombud i registreringsärendet torde höra till en sådan talans utförande. Frågan blir vem eller vilka som skall anses behöriga att lämna fullmakt. Det framgår visserligen av 1 kap. 2 § första meningen

41 Jfr däremot den detaljerade regleringen i rättegångsbalken där det beträffande stämningsansökan anges att den skall vara egenhändigt undertecknad av käranden eller hans ombud.

42 Prop. 2004/05:85 s. 533

ABF att anmälan för registrering får undertecknas av en styrelseledamot, men vem är att anse som ”styrelseledamot” i ett bolag som inte har registrerats?

Av 2 kap. 4 § ABL följer att ett aktiebolag anses bildat när stiftelseurkunden har undertecknats av samtliga stiftare. Dessutom föreskrivs i 2 kap. 5 § ABL att bl.a. namn på styrelseledamot skall anges i stiftelseurkunden. Av lagmotiven till denna bestämmelse framgår att de som anges i stiftelseurkunden *inträder i sina funktioner i bolaget i och med att stiftelseurkunden undertecknas.*⁴³ Konstituerande stämma måste alltså, enligt 2006 års ABL, inte hållas för att denna verkan skall inträda.⁴⁴

Av 8 kap. 43 § ABL följer emellertid att ett aktiebolag, för registrering i aktiebolagsregistret, skall anmäla bl.a. vilka som har utsetts till styrelseledamot och verkställande direktör. En sådan anmälan skall enligt 8 kap. 44 § ABL *göras första gången när bolaget anmäls för registrering* (och därefter genast när ett förhållande som har anmälts eller skall anmälas för registrering har ändrats). Samtidigt föreskrivs i 8 kap. 13 § ABL att ändringar i styrelsens sammansättning *har verkan ”först från den tidpunkt då anmälan om ändringen kom in till Bolagsverket”* (eller från den senare tidpunkt som anges i det beslut som anmälan grundar sig på). I lagmotiven uttalas bl.a. följande:

”Konsekvensen av att en ändring i styrelsens sammansättning inte anmäls till verket är att ändringen inte får verkan. Det innebär att en nyvald styrelseledamot tills vidare inte har den behörighet och det ansvar som följer med uppdraget och att den ledamot som har avgått tills vidare behåller sin behörighet och sitt ansvar. En nyvald ledamot skall i en sådan situation inte heller räknas med när man avgör om en styrelse är fulltalig eller beslutför (prop. 2004/05:85 s. 621).”

Frågan är om detta krav – på att anmälan skall ha kommit in till Bolagsverket för att det som bestämts om styrelsens sammansättning skall få verkan – gäller också för styrelseledamot som inträtt i sina funktioner till

43 Av lagmotiven framgår bl.a. följande med avseende på 2 kap. 5 § ABL: ”Enligt punkten 2 skall vissa personuppgifter beträffande bolagets funktionärer anges i stiftelseurkunden. Detta krav är nytt. Hittills har gällt att dessa uppgifter i stället skall anges i protokollet från den konstituerande stämman. Eftersom någon sådan stämma inte behöver hållas enligt det i lagförslaget angivna förfarandet, har det ansetts att uppgifterna i stället bör tas med i stiftelseurkunden. I och med att stiftelseurkunden undertecknas inträder de personer som anges i den i sina funktioner i bolaget (prop. 2004/05:85 s. 520).”

44 När sådan stämma inte hållits finns inte heller något protokoll att ge in i registreringsärendet.

följd av att stiftelseurkunden undertecknats. Redan av lagtexten synes följa att 8 kap. 13 § första stycket andra meningen ABL gäller *ändringar i styrelsens sammansättning* – inte den som inträder i sina funktioner till följd av att stiftelseurkunden undertecknats. De problem som nämns i lagmotiven som skäl för att införa regeln i 8 kap. 13 § första stycket andra meningen ABL avser också ”ändringar”, inte den som genom en stiftelseurkund inträder i sina funktioner som styrelseledamot.

Den som inträder i sina funktioner genom stiftelseurkunden torde därmed ses som ”styrelseledamot” i 1 kap. 2 § ABF:s mening, även om registreringsanmälan inte har gjorts ännu. Behörigheten enligt 2 kap. 25 § tredje meningen ABL att föra talan om registrering utvidgas därmed så att styrelseledamot inte bara får skriva under anmälan utan också är behörig att befullmäktiga ett ombud att skriva under anmälan, även vid (ny)registrering av aktiebolag.⁴⁵

Förenklingar genom ett ombudsförfarande där en *styrelseledamot* lämnar fullmakt blir därmed möjliga vid (ny)registrering av aktiebolag. Däremot ges inte någon motsvarande möjlighet för den verkställande direktören eftersom denne utses av styrelsen efter bolagets bildande. Den verkställande direktören inträder inte i sin funktion förrän en anmälan därom har kommit in till bolagsverket (8 kap. 33 § ABL).

4.2.1 Intyg på heder och samvete

Bedömning: Det finns inget hinder mot att ett ombud undertecknar en försäkran enligt 1 kap. 4 § första stycket 2 eller 3 ABF. Försäkran enligt 1 kap. 3 § tredje stycket ABF skall ingå i anmälan och får därmed, som redan framgått, undertecknas av befullmäktigat ombud.

Enligt 1 kap. 4 § första stycket 2 och 3 ABF skall det – utöver anmälan för registrering av aktiebolag – ges in en försäkran på heder och samvete att

1. uppgifterna i anmälan, om val av vissa befattningshavare och om hur bolagets firma tecknas, stämmer överens med de beslut som bolaget har fattat, och
2. de som har utsetts till befattningar har åtagit sig uppdragen.

⁴⁵ Jfr Bolagsverkets instruktion till handläggare rörande fullmakt, enligt vilken det noga skall kontrolleras att det är just bolaget som utfärdat fullmakten, så att det inte är styrelseledamöterna som är fullmaktsgivare. Här torde motsatsen gälla.

För dessa fall finns ingen hänvisning till ABL eller annan författning och det finns ingen föreskrift i ABF om vem som får skriva under ett sådant intyg. Lagen (1946:805) med särskilda bestämmelser angående vittne vid vissa rättshandlingar blir inte heller tillämpliga eftersom den endast gäller när det *enligt lag* erfordras att en rättshandling skall företas eller eljest bekräftas med vittne.

Det finns, såvitt framkommit, inte heller något implicit krav på att sådana intyg skall skrivas under av t.ex. styrelseledamot. Vid sådana förhållanden torde intygen kunna undertecknas av ett ombud, utan att denne behöver uppvisa fullmakt. Vid ett ombuds arbete med registrering av ett aktiebolag framkommer normalt den information som behövs för ett sådant intygande. Även i denna del finns det alltså förutsättningar för ett ombuds-förfarande.

Enligt 1 kap. 3 § tredje stycket ABF skall det skriftligen försäkras på heder och samvete att stiftarna och de i första stycket 3 angivna personerna inte är i konkurs eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken samt att revisorerna uppfyller de i 9 kap. 10 – 13 §§ ABL angivna behörighetskraven och att lekmannarevisorerna uppfyller de i 10 kap. 9 § samma lag angivna behörighetskraven. Denna försäkran skall emellertid tas in i själva registreringsanmälan, som enligt vad som framgått av avsnitt 4.2 får undertecknas genom ombud.

4.2.2 Bolagsrättsliga handlingar fogade till anmälan

Nästa fråga är om bolagsrättsliga handlingar som enligt 1 kap. 4 § ABF skall ges in vid en anmälan också får undertecknas genom ombud.

Stiftelseurkund

Bedömning: Bestämmelsen i 2 kap. 3 § ABL om att stiftarna skall underteckna stiftelseurkunden hindrar inte underskrift genom ombud.

Enligt 2 kap. 3 § ABL skall stiftarna upprätta ett utkast till en stiftelseurkund, färdigställa utkastet, datera det och underteckna handlingen. Därmed anses bolaget vara bildat.⁴⁶ Bolaget kan emellertid inte *som juridisk person* förvärva rättigheter eller åta sig skyldigheter. I och med registreringen blir Bolaget dock bundet; jfr avsnitt 4.2. Åtgärden att underteckna

⁴⁶ Bildandet är emellertid villkorat av att Bolagsverket bifaller ansökan om registrering av bolaget (prop. 2004/05:85 s. 519).

stiftelseurkund vidtas av stiftarna, i egenskap av egna rättssubjekt, som företar en rättshandling för att bilda den juridiska personen; aktiebolaget.

Föreskriften om att stiftarna skall underteckna stiftelseurkunden innebär att de därmed gör sitt slutliga ställningstagande till bolagsbildningen. Inget sägs i lagmotiven om att bestämmelsen skulle innefatta något krav på *egenhändig* underskrift. Av allmänna regler om fullmakt följer att rättshandlingar får företas genom ombud; den som ger annan fullmakt att företa rättshandlingar blir omedelbart berättigad och förpliktad i förhållande till tredje man genom rättshandling som fullmäktigen inom fullmaktens gränser företar i fullmaktsgivarens namn, (10 § avtalslagen, AvtL).⁴⁷

Till stöd för denna bedömning kan även jämförelser med vissa närliggande rättsområden åberopas. I 1 kap. 3 § stiftelselagen (1994:1220) föreskrivs att ett stiftelseförordnande skall vara skriftligt och undertecknat av stiftaren eller stiftarna. Av lagmotiven framgår bl.a. följande:⁴⁸

”Bestämmelsen innebär inte heller att stiftelseförordnandet måste framgå av en enda handling. Vid stiftelsebildning som skall ske sedan stiftaren har dött kan således förordnandet återfinnas dels i stiftarens testamente och dels i en handling som har undertecknats av den som genom testamentet fått i uppdrag att fullborda stiftelsebildningen (ang. uppdrag i testamente att bilda stiftelse, jfr Hessler, a.a., s. 267 ff.)”

”Det senast sagda ger vid handen att det inte är nödvändigt att stiftaren egenhändigt har skrivit under den handling där stiftelseförordnandet återfinns. Vid stiftelsebildning som skall ske medan stiftaren är i livet kan själva förordnandet vara underskrivet av någon som befullmäktigats att göra detta enligt en av stiftaren utfärdad skriftlig fullmakt (jfr Hessler, a.a., s. 210 ff.)”

Det saknas skäl att i detta avseende göra olika bedömningar beträffande underskrift av stiftelseurkund i aktiebolag respektive i stiftelse.

En jämförelse kan på liknande sätt göras med bestämmelsen i 4 kap. 1 § jordabalken där det föreskrivs att köp av fast egendom sluts genom upprättande av köpehandling som underskrives av säljaren och köparen. Även sådana urkunder får undertecknas genom ombud. För dessa fall föreskrivs dessutom i 27 § AvtL att fullmakt att sluta avtal om köp, byte eller gåva av fast egendom skall vara skriftlig.

⁴⁷ Jfr de långtgående verkningar som enligt 2 kap. 26 § andra meningen ABL skulle kunna bli följden av motsatt bedömning.

⁴⁸ Prop. 1993/94:9 s. 108.

Att det för stiftelseurkund inte krävs skriftlig fullmakt (på papper som återkallas genom att original**exemplaret** förstörs eller återlämnas) gör det möjligt att införa elektroniska rutiner som kan underlätta ett ombudsförfarande.

Intyg från kreditinstitut och revisorsyttrande

Bedömning: Intyg enligt 1 kap. 4 § första stycket 4 och 5 ABF utfärdas av aktörer som avses skapa och tillhandahålla handlingarna i elektronisk form så att ett ombudsförfarande inte hindras.

Enligt 1 kap. 4 § första stycket 4 och 5 ABF skall det till Bolagsverket – utöver anmälan för registrering, stiftelseurkund och intyg på heder och samvete – ges in intyg från kreditinstitut och revisorsyttrande. Inom ramen för Bolagsverkets arbete med att IT-anpassa rutinerna för ingivning har konstaterats att banker och revisorer bör kunna ge in handlingar som elektroniska original. Enligt verkets föreskrifter får därför vidimerade elektroniska kopior inte användas. Ombud som kan komma att ge in registreringsärenden till Bolagsverket kan inte heller rimligen ges fullmakt av kreditinstitut och revisorer att underteckna originalen.

Istället bör tekniska och administrativa åtgärder vidtas så att ombud kan få tillgång till dessa handlingar i elektronisk form och ge in dem tillsammans med övriga handlingar i registreringsärendet. Frågan om det finns rättsliga förutsättningar för underskrift genom ombud blir då inte aktuell. Det återstår emellertid att närmare överväga vilka tekniska och administrativa möjligheter som finns att förenkla rutinerna.

4.2.3 Övriga ärenden där stämmoprotokoll inte ges in

I detta avsnitt tas några kategorier av ärenden upp där motsvarande förenklingar torde kunna göras med stöd av ombud som i ärenden om (ny)registrering. Det är fråga om ärenden där endast en anmälan ges in eller där de handlingar som skall fogas till anmälan är av sådan art att ett ombudsförfarande inte försvåras.

Omvandling av aktie (1 kap. 7 § ABF)

I en anmälan för registrering enligt 4 kap. 6 § andra stycket ABL skall det aktieslag som berörs av omvandlingen anges, och hur många aktier av varje slag som omvandlas.

Anmälan kan på motsvarande sätt som en anmälan om (ny)registrering undertecknas av ett befullmäktigt ombud (se avsnitt 5.2).

Bolagets ledning (1 kap. 9 § ABF)

Om en anmälan för registrering enligt 8 kap. 43 § ABL endast avser ändring av hemvist eller postadress skall anmälan innehålla uppgifter om bolaget och bolagets ledning enligt 1 kap. 3 § första stycket 1, 3 och 4 ABF, samt en försäkran på heder och samvete enligt tredje stycket samma paragraf.

Även här kan anmälan på motsvarande sätt som en anmälan om (ny)registrering undertecknas av ett befullmäktigt ombud.

Revisorer (1 kap. 10 § ABF)

Om en anmälan för registrering enligt 9 kap. 47 § ABL endast avser ändring av hemvist eller postadress skall anmälan innehålla uppgifter om revisorn enligt 1 kap. 3 § första stycket 3 och andra stycket ABF samt en sådan försäkran på heder och samvete som anges i tredje stycket samma paragraf och som återges i avsnitt 5.3.3.

Anmälan kan på motsvarande sätt som en anmälan om (ny)registrering undertecknas av ett befullmäktigt ombud. Enligt 9 kap. 47 § andra stycket ABL har även den som anmälan gäller rätt att göra anmälan, och även denne torde kunna befullmäktiga ombud att vidta åtgärden.

Lekmannarevisorer (1 kap. 12 § ABF)

Om anmälan för registrering enligt 10 kap. 19 § ABL endast avser ändring av hemvist eller postadress skall anmälan innehålla uppgifter om lekmannarevisorn enligt 1 kap. 3 § första stycket 3 ABF samt en sådan försäkran på heder och samvete som anges i tredje stycket samma paragraf och som återges i avsnitt 5.3.3.

Anmälan kan på motsvarande sätt som en anmälan om (ny)registrering undertecknas av ett befullmäktigt ombud. Enligt 10 kap. 19 § tredje stycket ABL har även den som anmälan gäller rätt att göra anmälan, och även denne torde kunna befullmäktiga ombud för åtgärden.

Delregistrering av nyemission av aktier (1 kap. 14 § ABF)

Om en anmälan för registrering avser anmälan av en del av en emission som har gjorts tidigare (13 kap. 28 § andra stycket ABL) skall anmälan innehålla uppgift endast om det emissionsbeslut på vilket anmälan grundar sig och antalet tecknade och tilldelade aktier som omfattas av anmälan. Till anmälan skall det fogas ett intyg från ett sådant kreditinstitut som avses i 13 kap. 21 § första stycket ABL angående betalning i pengar samt ett sådant revisorsyttrande angående apportegendom som avses i 13 kap. 23 § ABL. I fråga om publika aktiebolag skall, istället för nämnda intyg och revisorsyttrande, ett sådant revisorsyttrande som avses i 13 kap. 42 § ABL ges in.

Anmälan kan på motsvarande sätt som en anmälan om (ny)registrering undertecknas av ett befullmäktigat ombud.

Delregistrering av emission av teckningsoptioner med åtföljande teckning av nya aktier (1 kap. 18 § ABF)

Om anmälan för registrering enligt 14 kap. 21 § eller 27 § ABL avser anmälan av en del av emissionen som har gjorts tidigare skall anmälan innehålla uppgift endast om det emissionsbeslut på vilket anmälan grundar sig och antalet tecknade och tilldelade teckningsoptioner som omfattas av anmälan.

Anmälan kan på motsvarande sätt som en anmälan om (ny)registrering undertecknas av ett befullmäktigat ombud.

Delregistrering av Emission av konvertibler med åtföljande konvertering till nya aktier (1 kap. 23 § ABF)

Om anmälan för registrering enligt 15 kap. 26 § ABL avser anmälan av en del av emissionen som har gjorts tidigare skall anmälan innehålla uppgift endast om det emissionsbeslut på vilket anmälan grundar sig och antalet tecknade och tilldelade konvertibler som omfattas av anmälan. Till anmälan skall det fogas ett intyg från ett sådant kreditinstitut som avses i 15 kap. 22 § första stycket ABL angående betalning i pengar samt ett sådant revisorsyttrande angående apportegendom som avses i 15 kap. 24 § ABL. I fråga om publika aktiebolag skall istället för nämnda intyg och revisorsyttrande ett sådant revisorsyttrande som avses i 15 kap. 44 § ABL ges in.

Vid anmälan för registrering enligt 15 kap. 38 § ABL skall ett sådant revisorsyttrande som avses i 15 kap. 39 § samma lag ges in.

Anmälan kan på motsvarande sätt som en anmälan om (ny)registrering undertecknas av ett befullmäktigat ombud.

*Anmälan om att ge ut nya aktier i samband med fusion genom absorption
(1 kap. 34 § ABF)*

Om det övertagande bolaget i samband med fusion genom absorption har beslutat att ge ut nya aktier, skall en anmälan för registrering enligt 23 kap. 25 § ABL innehålla uppgift om antalet utgivna aktier och summan av deras kvotvärden. Anmälan skall enligt bestämmelsen göras av styrelsen. Till anmälan skall fogas ett intyg från en auktoriserad eller godkänd revisor om att överlåtande bolags tillgångar har överlämnats till det övertagande bolaget.

Anmälan kan på motsvarande sätt som en anmälan om (ny)registrering undertecknas av ett ombud eftersom ett ombudsförfarande varken möter hinder beträffande att styrelsen skall *anmäla* fusionen för registrering i aktiebolagsregistret, se avsnitt 5.2, eller beträffande intyg från kreditinstitut och revisorsyttrande, se avsnitt 5.2.2.

Vid en anmälan för registrering enligt 23 kap. 25 § ABL av bolag som har bildats i samband med fusion genom kombination skall anmälan innehålla uppgifter om bolaget och bolagets ledning enligt 1 kap. 3 § första stycket 1 och 3 – 6 och andra stycket, samt en sådan försäkran på heder och samvete som anges i tredje stycket samma paragraf och som återges i avsnitt 5.3.3. Vidare skall till anmälan fogas försäkran på heder och samvete enligt 1 kap. 35 § ABF andra stycket, dels att uppgifterna i anmälan om val av styrelseordförande, verkställande direktör, vice verkställande direktör och firmatecknare, om särskild delgivningsmottagare och om hur bolagets firma tecknas stämmer överens med de beslut som bolaget har fattat, dels att de personer som har utsetts till vissa funktioner har åtagit sig uppdragen. Till anmälan skall även fogas ett intyg från en auktoriserad eller godkänd revisor om att överlåtande bolags tillgångar har överlämnats till det övertagande bolaget.

Anmälan kan på motsvarande sätt som en anmälan om (ny)registrering undertecknas av ett befullmäktigat ombud. Ett ombudsförfarande möter

inte hinder, varken beträffande försäkran på heder och samvete (se avsnitt 5.2.1) eller revisorsyttrande (se avsnitt 5.2.2).

Delning av aktiebolag (1 kap. 40 § ABF)

En anmälan för registrering enligt 24 kap. 27 § ABL, om övertagande bolag i samband med delningen har beslutat att ge ut nya aktier, skall innehålla uppgift om antalet utgivna aktier och summan av deras kvotvärden. Till anmälan skall det vidare fogas ett intyg från en auktoriserad eller godkänd revisor om att det överlåtande bolagets tillgångar har överlämnats till övertagande bolag i enlighet med vad som har angetts i delningsplanen.

Anmälan kan på motsvarande sätt som en anmälan om (ny)registrering undertecknas av ett befullmäktigat ombud (se avsnitt 5.2).

Vid en anmälan för registrering enligt 24 kap. 27 § ABL av bolag som bildats i samband med delning skall anmälan innehålla uppgifter om bolaget och bolagets ledning enligt 1 kap. 3 § första stycket 1 och 3 – 6 och andra stycket, samt en sådan försäkran på heder och samvete som anges i tredje stycket samma paragraf och som återges i avsnitt 5.3.3. Anmälan skall även innehålla försäkran på heder och samvete som återges i avsnitt 5.3.9 enligt 35 § andra stycket ABF. Till anmälan skall vidare fogas ett intyg från en auktoriserad eller godkänd revisor om att det överlåtande bolagets tillgångar har överlämnats till övertagande bolag i enlighet med vad som har angetts i delningsplanen.

Anmälan kan på motsvarande sätt som en anmälan om (ny)registrering undertecknas av ett befullmäktigat ombud.

Likvidation och konkurs

Vid anmälan för registrering enligt 25 kap. 46 § ABL av att likvidationsbeslut har upphävts skall en kopia av domstolens dom eller beslut med lagakraftbevis ges in.

Anmälan kan på motsvarande sätt som en anmälan om (ny)registrering undertecknas av ett befullmäktigat ombud.

4.3 Hur vill ombuden förenkla hanteringen?

De möjligheter till förenklingar som redovisade tolkningar av bestämmelserna i ABL och ABF ger behöver *avgränsas* till lösningar som ombuden eftersträvar så att system och kommunikationsleder kan byggas och anpassas för en sådan miljö.

En sådan avgränsning kan ske först efter att ombudens krav på nya lösningar har klarlagts och frågan om vilka risker de nya lösningarna skulle kunna föra med sig har genomlysts.

5 Förenklad hantering av protokoll

5.1 Behovet av förenklingar

Det behövs särskilda lösningar beträffande hanteringen av bolagsstämmo-protokoll för att *ombud* skall kunna ge företag sådan hjälp att hela rationaliseringspotentialen kan tas tillvara.

Det är vanligt att bolagsstämmoprotokoll skall ges in till Bolagsverket i registreringsärenden; se bl.a. 1 kap. 5, 6, 9, 10, 12, 13, 15, 17, 19, 21, 24, 26 och 28 – 30 §§ ABF. I ett par fall skall också *styrelse*protokoll ges in; se t.ex. 1 kap. 15 § ABF (emissionsbeslut) och 1 kap. 52 § ABF (bifirma).

Förutsättningarna för att förenkla denna hantering skiljer sig från dem som berörts i föregående kapitel. Orsaken är de särskilda föreskrifterna om kallelse och tillhandahållande av handlingar samt undertecknande och justering. Nya lösningar behöver övervägas för att förenkla hanteringen av protokoll i motsvarande mån som t.ex. stiftelseurkunder och registreringsanmälningar. I övrigt motsvarar behoven av förenklingar dem som beskrivs i avsnitts 4.1.

5.2 Bolagsstämma, kallelse och formella fel

Ett aktiebolags högsta beslutande organ är bolagsstämman. Det är där som aktieägarna skall utöva sin rätt att besluta i bolagets angelägenheter. I ABL regleras två huvudtyper av bolagsstämma;

1. *ordinarie* bolagsstämma, kallad *årsstämma* (7 kap. 10 § ABL)⁴⁹, och
2. *extra* bolagsstämma (7 kap. 13 § ABL), samt

en variant av bolagsstämma som härleds ur 7 kap. 26 § ABL;

3. bolagsstämma *per capsulam*.

Av 7 kap. 15 § ABL följer att bolagsstämman skall hållas på den ort där styrelsen har sitt säte. I bolagsordningen får det dock föreskrivas att stämman skall eller kan hållas på annan angiven ort i Sverige.⁵⁰

⁴⁹ I bolagsordningen får dessutom föreskrivas att aktieägarna varje år skall hålla ytterligare en eller flera ordinarie bolagsstämmor (7 kap. 12 § ABL).

Innan en bolagsstämma hålls skall aktieägarna kallas till stämman på det sätt som föreskrivs i 7 kap. 17 - 24 §§ ABL. Vidare skall handlingar hållas tillgängliga hos bolaget för aktieägarna inför en stämma och läggas fram på stämman. Olika typer av handlingar skall hållas tillgängliga beroende på vilka ärenden som kommer upp (se bl.a. 7 kap. 25 §).

Skulle en bestämmelse i ABL eller bolagsordningen, som rör kallelse till stämman eller tillhandahållande av handlingar, ha åsidosatts i ett ärende får bolagsstämman enligt 7 kap. 26 § ABL inte besluta i ärendet utan samtycke av de aktieägare som berörs av felet.⁵¹ Från denna bestämmelse härleds en möjlighet att hålla bolagsstämma per capsulam; dvs. att bolagsstämmobeslut fattas genom att alla aktieägare undertecknar en handling.

Beslut som fattats på detta sätt anses vara likvärdiga med ett i formell mening oantastligt beslut av bolagsstämma, trots att ABL författningstekniskt utformats som om bolagsstämma alltid hålls genom ett sammanträde där deltagarna är närvarande i samma rum ("egentligt sammanträde").⁵² Reglerna om kallelse och tillhandahållande av handlingar har till syfte att ge varje aktieägare möjlighet att utöva det inflytande på förvaltningen som skall följa med dennes aktier. När varje aktieägare är tillfreds har lagstiftaren inte haft något att erinra mot bolagsstämma per capsulam.⁵³

Om samtycke inte lämnats av alla aktieägare som berörs av ett fel har beslutet emellertid inte tillkommit i behörig ordning enligt 7 kap. 26 § ABL. Beslutet kan därför upphävas eller ändras efter klander enligt 7 kap. 50 – 52 §§ ABL. Det blir dock gällande efter viss tid om klandertalan inte väcks. Detta gäller emellertid inte om beslutet strider mot regler som avser att skydda andra än bolagets aktieägare, dvs. blivande aktieägare, borgenärer, anställda och andra som har rättigheter mot bolaget. Sådana regler är

50 Om extraordinära omständigheter kräver det får stämman hållas på annan ort och är alla som förväntas närvara vid stämman (aktieägare, bolagsledning, i förekommande fall revisor) överens, kan stämman hållas var som helst (prop. 1975:103 s. 393 och prop. 1997/98:99 s. 236).

51 Även utan sådant samtycke får dock bolagsstämman avgöra ett ärende som inte har tagits upp i kallelsen, om ärendet enligt bolagsordningen skall tas upp vid bolagsstämman eller omedelbart föranses av ett annat ärende som skall avgöras. Den får också besluta att en extra bolagsstämma skall sammankallas för att behandla ärendet.

52 Prop. 1975:103 s. 401.

53 Prop. 1975:103 s. 401 och prop. 2004/05:85 s 309.

tvingande så att de inte får åsidosättas ens med enhälligt beslut av samtliga aktieägare.⁵⁴

Registrering av en anmälan till Bolagsverket får inte ske utan en legalitetsprövning i såväl formellt som materiellt avseende. Bolagsverket skall alltså se till att uppgifter och handlingar lämnas enligt bestämmelserna i ABL och ABF samt granska att beslut och annat som anmälan gäller överensstämmer med lagens och bolagsordningens föreskrifter, liksom att beslut till sitt innehåll inte strider mot lag eller annan författning. Ett bolagsstämmbeslut, som inte tillkommit i behörig ordning eller som på grund av sitt innehåll strider mot lag eller bolagsordning, får i princip inte registreras. Ett sådant beslut kan emellertid enligt 7 kap. 51 § ABL bli gällande och registreras om klandertalan inte väckts inom föreskriven tid.⁵⁵ Detta gäller inte för bolagsstämmbeslut som strider mot tvingande regler.

5.3 Protokoll

5.3.1 Funktion, m.m.

I 7 kap. 48 § och 8 kap. 24 § ABL finns bestämmelser om stäm- och styrelseprotokoll. Protokollens yttre form regleras endast med avseende på vilka som skall underteckna och justera sådana handlingar. Åtgärden får enligt 1 kap. 13 § ABL vidtas genom att handlingen förses med avancerad elektronisk signatur (se vidare avsnitt 2.2).⁵⁶

I ett protokoll från ett egentligt stämmomöte anges bl.a. vilken dag och på vilken ort stämman har hållits samt vilka beslut som bolagsstämman har fattat. Det kan finnas olika meningar om vad som föredragits, yttrats och

54 Prop. 1975:103 s. 416. I de fall där det inte råder någon tvekan om att det enda ändamålet med regeln är att skydda aktieägarnas intressen kan den frångås genom överenskommelse mellan dem.

55 Om t.ex. en ändring av en bolagsordning beslutas utan att erforderlig röstmajoritet enligt lag uppnåtts blir det giltigt om det inte klandras inom föreskriven tid och skall då registreras (prop. 1975:103 s. 416).

56 Anknytande krav på yttre form kan härledas från andra regler, t.ex. 14 kap. 1 § brottsbalken där protokoll anges som exempel på vad som kan vara en urkund i brottsbalkens mening och kraven enligt lagmotiv och rättspraxis på att en handling skall ha originalkaraktär för att vara en urkund. Se även 15 kap 11 § brottsbalken om osant intygande samt den särskilda reglering som införts i 30 kap. 2 § ABL till följd av osäkerhet om ett protokoll anses ha urkundskvalitet i IT-miljö.

beslutats m.m. Här fyller protokollförare och justeringsmän viktiga funktioner. Protokollföraren bestämmer vad protokollet skall innehålla och svarar för att det rätt återger vad som förevarit.⁵⁷

Ordföranden och en eller flera justeringsmän skall vanligtvis skriva under stämмо- och styrelseprotokoll.⁵⁸ Genom sina underskrifter intygar de att protokollet riktigt återger deras iakttagelser från mötet. Skulle ordföranden eller en justeringsman anse att innehållet i något avseende är felaktigt skall denne inte skriva under utan att samtidigt anmärka i vilka avseenden protokollet skulle vara oriktigt och hur det borde vara avfattat.⁵⁹ Ett protokoll från ett egentligt sammanträde ger alltså uttryck för under-tecknarnas uppfattning om vad som uttalats och annars hänt vid ett möte på en viss ort. I princip har protokollet inte någon betydelse för de fattade beslutens giltighet eller verkställbarhet, om inte annat har föreskrivits. Protokoll utgör endast bevis, om än ett starkt sådant om det förts noggrant, för vad som föredragits, yttrats, beslutats eller annars förekommit vid ett sammanträde.⁶⁰ I princip kan det därmed inte heller läggas till eller dras ifrån något genom att laborera med innehållet i ett protokoll från ett egentligt sammanträde. Ett vid stämman fattat beslut kan inte ändras genom protokollsskrivningar. Därför får ett genomfört sammanträde inte blandas ihop med den redogörelse för sammanträdet som ges i protokollet.

Detsamma gäller för protokoll från styrelsesammanträde. För styrelseledamöter finns emellertid inga föreskrifter motsvarande 7 kap. 1 § ABL där det föreskrivs att aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter utövas vid bolagsstämma. En styrelse kan alltså ta sin bestämmanderätt i anspråk även utanför ett styrelsesammanträde. Trots dessa skillnader i regleringen av hur bolagsstämmans respektive styrelsens beslutanderätt utövas anses det enligt väl etablerad praxis inte alltid nödvändigt att hålla sammanträde för bolagsstämma. Som beteckning på sådana ”samman-

57 Protokollföraren är inte skyldig att ta in något i protokollet på order av annan; jfr dock anteckning av avvikande mening vilket inte behandlas här.

58 En ordförande som inte själv för protokollet och därmed inte skall skriva under i egenskap av protokollförare skall skriva under protokollet för att justera detta (7 kap 43 §, tredje stycket ABL).

59 I 1975 års aktiebolag angavs endast att protokoll skall justeras, inte vad justeringen innebär eller hur den går till. I 1944 års aktiebolag användes inte uttrycket ”justeras” utan sades att protokoll skulle ”till riktigheten bestyrkas”. I motiven till 2005 års aktiebolag anges inte heller vad justeringen innebär eller hur den går till.

60 Se Johansson, Bolagsstämma 1990 s. 436. Det är en annan sak att möjligheterna att verkställa ett bolagsstämmobeslut kan vara beroende av att det registrerats hos Bolagsverket.

träden” som inte fysiskt äger rum på viss plats brukar i regel beteckningen per capsulammöte användas. Mer precisa beskrivningar så som brevsammanträde⁶¹, telefonsammanträde o.l. torde inte vara ovanliga.⁶² Numera har även sådana uttryck som ”bolagsstämma on-line” börjat användas.⁶³ I det följande används uttrycket ”förenklat sammanträde” för att beteckna sådana smidigare former för att överlägga när aktieägarna skall utöva sin rätt att besluta i bolagets angelägenheter.

Beslut till följd av förenklade sammanträden sägs vanligtvis bli fattade per capsulam och de utformas oftast som ett protokoll från ett egentligt sammanträde.⁶⁴

5.3.2 Teoretiska överbyggnader – konstruerade sammanträden

När åtgärder vidtas för att minska företagens administrativa kostnader och genomföra regelförenklingar bör juridiska konstruktioner som saknar förankring i verkligheten utmönstras.

Den beskrivna uppdelningen mellan å ena sidan ett sammanträde där beslut fattas och å andra sidan en redogörelse för detta i ett protokoll har i många fall blivit svår att upprätthålla. Det framstår inte som naturligt att påstå att en enmansstyrelse *sammanträder*. Detta kan belysas av de svårigheter som möter protokollförare och justeringsmän som skall uppteckna respektive bestyrka vad som förevarit vid ett ”sammanträde” som skett endast ”i huvudet” på en individ. Protokollförare och justeringsmän kan i sådana fall inte iaktta något – inget föredras eller yttras – och än mindre bestyrka att något förekommit, t.ex. att någon uttalat sig för ett visst beslut. Detsamma gäller när särskild protokollförare och justeringsman utsetts för en bolagsstämma i ett bolag där en person äger alla aktier eller i bolag med flera aktieägare men där endast en aktieägare inställer sig – inte revisor etc. – eller där en enda person befullmäktigats enligt 7 kap. 3 § ABL av alla

⁶¹ Brevsammanträde kan ske antingen så att frågor ställs i en skrivelse till ledamöterna i en styrelse eller aktieägare med avseende på ett stämmobeslut eller så att en handling som utformats som ett protokoll sänds runt för påskrift. I det första fallet sker åtgärden i två steg genom att protokoll upprättas utifrån inkomna svar.

⁶² Telefonsammanträde kan hållas genom gruppsamtal eller gå till så att någon, t.ex. verkställande direktören, ringer runt och inhämtar berörda personers ståndpunkt.

⁶³ Prop. 2004/05:85 s. 303.

⁶⁴ Se Advokaten, 1986, s. 166.

aktieägare att utöva deras rätt vid stämman och ingen annan inställer sig till ett möte. Även i dessa fall sker allt ”i huvudet” på en enda person. Här blir det alltså fråga om att i efterhand manifesteras något som redan har ägt rum ”i huvudet” på berörda personer.

Dessa skillnader mellan lagtextens mönster för att utöva beslutanderätt och den praktiska verkligheten blir än mer påtaglig när bolagsstämma ”hålls” per capsulam på så sätt att en handling cirkulerar för underskrift av aktieägarna. Bolagsstämman skall enligt 7 kap. 15 § ABL hållas på viss ort, angiven i bolagsordningen, där aktieägarna kan infinna sig personligen till ett sammanträde. Någon plats och tid för ett ”sammanträde” kan dock inte anges – om uppgiften skall vara riktig – när ett protokoll per capsulam sänds runt per post för underskrift utan att några omröstningar eller överläggningar skett som är avgörande för beslutet eller annars kan beskrivas i ett protokoll; jfr hur det förekommer att uttrycket ”närvarande” i sådana protokoll byts ut mot ”deltagare”.

Det blir också svårt, för att inte säga omöjligt, för protokollförare och justeringsmän att i dessa fall ange och intyga vad som förevarit vid något slags sammanträde. Flera personer är visserligen inblandade men allt sker ”i huvudet” på berörda individer. Avgörande rättsfaktum blir aktieägarnas underskrifter på en handling med viss beslutstext. Eventuella protokollförare och justeringsmän som utsetts utan att de företräder någon aktieägare kan knappast ha gjort några iakttagelser som de kan redogöra för – utöver att det finns en text på ett papper eller elektroniskt på en bildskärm. I dessa fall utformas protokollen oftast så att en av aktieägarna anges föra protokollet medan de andra sägs justera det. Man kan något tillspetsat fråga sig om den som först undertecknar vid rubriken justeras uppfyllt de objektiva rekvisiten för osant intygande enligt 15 kap. 11 § brottsbalken eftersom denne inte på detta stadium kan veta om ”stämma hållits”; så torde vara fallet först när alla har undertecknat.

Även i dessa fall upprätthålls alltså fiktionen att ett egentligt sammanträde äger rum och att protokollet återger vad som förevarit vid mötet. Ofta anges t.ex. att stämman öppnades, att ordförande och justeringsmän valdes och att dagordningen godkändes. Dessa formaljuridiska överbyggnader saknar reell grund när stämmobeslut fattas genom att samtliga aktieägare skriver under en handling.

Möjligen skulle justering av protokoll, i fall där justeringsmännen inte gjort några iakttagelser och inte heller kunnat iaktta något, syfta till att bestyrka protokollförarens underskrift. Hade detta varit en avsikt med före-

skrifterna om justering vore dock undantagen i 7 kap. 48 § och 8 kap. 24 § ABL från kraven på justeringsman inte möjliga.⁶⁵ Det hade dessutom bort föreskrivas att särskild protokollförare alltid skall utses, om syftet var att av rena informationssäkerhetsskäl få till stånd fler underskrifter på protokoll.

Regeringen har i budgetpropositionen förklarat att de svenska företagens administrativa kostnader för samtliga statliga regelverk skall minskas med 25 procent under en period av fyra år (se kap. 1). De här beskrivna tankebyggnaderna som syftar till att ge intryck av sammanträde – trots att något sådant aldrig ägt rum – kan lätt föra tanken fel. Risken är uppenbar, särskilt vid en övergång till elektroniska rutiner, att onödigt krångliga och betungande procedurer byggs upp för att säkerställa att fiktionerna håller tillräcklig klass, med de problem detta skulle kunna föra med sig i registreringsärenden eller vid en klandertalan eller en talan om att ett stämмоbeslut skulle vara en nullitet. När åtgärder nu skall vidtas för att minska företagens administrativa kostnader och genomföra regelförenklingar bör juridiska konstruktioner som saknar förankring i verkligheten utmönstras.

5.3.3 Regleringen rörande undertecknande, m.m.

Ordförande vid en bolagsstämma utses av stämman om inte annat föreskrivs i bolagsordningen och det är ordföranden som skall se till att det förs protokoll vid bolagsstämman. I protokoll skall antecknas dag och ort för bolagsstämman samt vilka beslut som bolagsstämman har fattat. Har ett beslut fattats genom omröstning skall det antecknas i protokollet vad som yrkats och utfallet av omröstningen.⁶⁶ Enligt 7 kap. 48 § ABL skall protokollet

1. *undertecknas* av protokollföraren, och
2. *justeras* av
 - a. ordföranden, och
 - b. minst en av bolagsstämman utsedd justeringsman.

Från reglerna om justering föreskrivs två *undantag*:

⁶⁵ Där föreskrivs att justeringsman inte behövs vid bolagsstämma om bolagets styrelse består av en ledamot och denne äger samtliga aktier och beträffande styrelseprotokoll att justeringsman behövs endast om styrelsen har flera ledamöter.

⁶⁶ Röstlängden skall tas in i eller läggas som en bilaga till protokollet.

1. En ordförande som själv har fört protokollet och därmed skall under-teckna i egenskap av protokollförare behöver naturligtvis inte dessutom skriva under eller signera för att justera protokollet.
2. Om bolagets styrelse består av endast en ledamot och denne äger samtliga aktier i bolaget, behövs inte någon justeringsman.

I praktiken innebär detta att det förekommer i vart fall fyra varianter för underskrift och justering av stämmoprotokoll. Underskrift eller signatur av

1. **tre** personer; ordförande, protokollförare och justeringsman (fyra personer om två justeringsmän har utsetts),
2. **två** personer; ordförande (som för protokollet) och justeringsman (eller tre personer om två justeringsmän har utsetts),
3. **en** person; ordförande (som för protokollet), när bolagets styrelse består av en ledamot och denne äger samtliga aktier i bolaget (fåmansbolagsfallet), och
4. **samtliga** aktieägare; när protokoll upprättas *per capsulam*.

Till detta kommer olika varianter. Undertecknande enligt 3 och 4 skiljer sig ofta från 1 och 2 genom att ”stämman” utgör en fiktion. Sammanträdet kan emellertid även vid undertecknande enligt 1 och 2 bli fiktivt om endast en person (utöver protokollförare och justeringsman) inställer sig och ”håller stämma med sig själv”.

5.4 Bedömningen av beslut i protokollets dräkt

5.4.1 Undvik tankebyggnader utan förankring i verkligheten

Syftet bakom att i samtliga fall utforma dokumentation av aktieägares beslut som protokoll är att inordna besluten under 7 kap. 1 § ABL, där det föreskrivs att aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter utövas vid bolagsstämma. Tanken synes vara att bolagsstämma skulle anses äga rum endast om aktieägarnas beslut dokumenteras med en språklig dräkt som liknar ett protokoll från ett egentligt sammanträde och att detta skulle gälla även om ”stämman” äger rum endast ”i huvudet” på den eller de aktieägare som undertecknar.

Det är inte lätt att förstå varför en procedur skulle få verkan som beslut av aktieägarna endast om en handling betecknas protokoll och kompletteras med påståenden om att sådant ägt rum som i praktiken aldrig förevarit (i protokoll *per capsulam* anges ofta sådant som att ordföranden öppnat stäm-

man och att dagordning och röstlängd godkänts).⁶⁷ Det är inte heller lätt att förstå varför justeringsmän skall bestyrka att något förevarit vid en stämma som aldrig hållits så att något kunnat iakttas. Allt sker ”i huvudet” på undertecknare som granskar fingerade ”uppteckningar” från ”möten”.

Det blir inte enklare av att det i doktrinen talas såväl om att *sammanträde hålls per capsulam* som att *beslut fattas per capsulam* och att *protokoll* upprättas per capsulam. Den första frågan avser om aktieägarna kan utöva sin beslutanderätt utan ett egentligt sammanträde trots att inte alla aktieägare är ense om att avstå från att hålla egentligt sammanträde. I denna del torde det stå klart att de formella reglerna om hur bolagsstämma skall hållas och formalia kring kallelser m.m. kan åsidosättas endast med samtliga aktieägars samtycke. Den andra frågan rör huruvida aktieägarna måste vara eniga även om innehållet i besluten. Enligt gällande rätt är beslut som – med alla aktieägars samtycke – fattas utan ett egentligt sammanträde godtagbara även om enighet inte nåtts om beslutens innehåll.⁶⁸

Enligt etablerad praxis kan därmed krångliga och betungande procedurer för att bolagsstämmobeslut skall komma till stånd i behörig ordning ersättas med ”sammanträden och beslut per capsulam”. Den inom ramen för aktiebolagens lagtekniska konstruktion upprätthållna principen att bolagsstämma måste hållas även om alla inblandade på förhand vet vilka beslut som kommer att fattas har alltså i praktiken brutits igenom. Vid sådana förhållanden saknas det skäl att genom en viss språklig dräkt fingera att ett egentligt sammanträde ägt rum. Överläggningar kan ha hållits i enklare former så att beslut fattats; jfr ovan vid not 62.

Det kan också vara så att aktieägarna utan överläggningar godtagit ett protokoll per capsulam som cirkulerat och undertecknats. I samtliga fall brukar dokumentationen ges formen av ett stämmoprotokoll och det är vanligt att protokollen utformats så att de ger intryck av att möten som aldrig ägt rum skulle ha förevarit. Dessa tankebyggnader som saknar förankring i verkligheten bör utmönstras.

67 Avsikten kan inte vara att genom denna språkdräkt vilseleda Bolagsverket i ett registreringsärende.

68 Svante Johansson, Bolagsstämma, 1990, s. 443 f.; jfr. prop. 1975:103 s. 401.

5.4.2 Förenkla utan att permanenta olämpliga processer

Elektroniska rutiner bör utan författningsändringar kunna konstrueras utifrån vad som i realiteten förevarit, utan att osäkerhet behöver uppkomma rörande beslutens formella giltighet.

En ledstjärna i Bolagsverkets arbete för att förenkla för företagen är att inte ”cementera kostigar”; dvs. att inte permanenta onödigt krångliga eller annars olämpliga processer från pappersmiljö genom att etablera dem inom ramen för e-tjänster eller andra elektroniska lösningar. Det framstår därför som olyckligt om särskilt stöd skulle byggas för stämmoprotokoll per capsulam, som baseras på texter som inte återger reella förhållanden.

Samtidigt är de förenklingar som möjliggörs genom stämmobeslut per capsulam av stor praktisk betydelse. Många aktiebolag ägs av en eller några få personer vilka i egenskap av aktieägare fattar en mängd beslut som i praktiken inte kräver överläggningar vid egentliga sammanträden. Tas möjligheterna till förenklingar tillvara – bl.a. inom ramen för ett ombuds-förfarande – bör hanteringen kunna förenklas ytterligare och tankebyggnader som saknar förankring i verkligheten kunna utmönstras.

Lösningen bygger som framgått på att vissa regler i aktiebolagslagen, som är till för att skydda aktieägare, är dispositiva och därför kan åsidosättas med samtliga aktieägares samtycke. Minoriteter skyddas genom att varje aktieägare kan kräva att bolagsstämma hålls genom ett egentligt sammanträde. När beslut fattas inom ramen för bolagsstämmans kompetensområde, genom en förenklad procedur utan egentligt sammanträde, är det alltså begränsningar i möjligheterna att klandra stämmobeslut på formella grunder som tas tillvara. När så sker framstår det som verklighetsfrämmande att samma händelseförlopp för beslut, vid en rättslig prövning skulle kunna klandras om dokumentationen rubricerats beslut i stället för protokoll och befriats från beskrivningar av möten som aldrig ägt rum, men däremot skulle anses formellt korrekt om språkliga överbyggnader från protokollsvärlden används.

Beslut ”per capsulam” måste därmed anses giltiga även om handlingen har rubricerats ”Beslut” och endast innehåller att ”Aktieägarna i X-bolaget beslutar följande:” följt av själva beslutet samt underskrifter av samtliga aktieägare, utan verklighetsfrämmande påståenden om att någon av dem skulle ha haft rollen som protokollförare medan de andra skulle ha haft en helt annan roll, nämligen justeringsmannens. Onödiga språkliga överbyggnader kan därmed utmönstras *utan* ändringar i aktiebolagslagen.

I praktiken präglas detta område emellertid av aktörernas behov av att skyndsamt kunna registrera beslut och verkställa åtgärder. Redan en miss-tanke om att en åtgärd skulle kunna försenas kan därför föranleda omfattande insatser som effektivt hindrar önskvärda förenklingar. Skulle det visa sig att sådana hänsyn tar över kan en ändring bli nödvändigt i aktiebolagslagen för att etablera nya effektivare rutiner. Ett sådant författningsförslag skulle kunna utformas som en uttrycklig regel i 7 kap. 1 § ABL om att aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter får utövas också genom att alla aktieägare undertecknar en handling med bolagsstämmobeslutet; se ett förslag till en sådan ändring i *bilaga 1*.⁶⁹

Elektroniska rutiner bör emellertid oberoende av författningsändringar kunna konstrueras utifrån vad som i realiteten förevarit, utan att osäkerhet skall behöva uppkomma rörande beslutens formella giltighet. Därmed kan aktieägarna, om de är ense om att ett egentligt sammanträde inte behövs, utöva sin rätt att besluta i bolagets angelägenheter utan att behöva ta till fiktiva, svårbegripliga påståenden om möten som aldrig ägt rum och om uttalanden som aldrig gjorts.⁷⁰

69 Detta författningsförslag bygger på att bestämmelserna om nullitet och klander av bolagsstämmobeslut alljämt gäller oförändrade. Genom att i förslaget till en andra punkt i 7 § använda uttrycket ”bolagsstämmobeslut” klargörs att bestämmelserna om talan mot sådana beslut avses gälla även för dessa fall. Även kringliggande rutiner avses fungera utan ändringar, t.ex. så att handlingar som idag fogas till protokoll på motsvarande sätt fogas till rena beslutsdokument när dessa ersätter sammanträde och protokoll.

70 Förslaget i bilaga 1 till en andra punkt i 7 kap. 1 § ABL innebär i praktiken inte någon ändring i rätten att närvara för den som inte är aktieägare. Enligt 7 kap 6 § andra stycket ABL får det visserligen föreskrivas i bolagsordningen att den som inte är aktieägare skall ha rätt att närvara vid bolagsstämman. Av motiven till aktiebolagslagen framgår emellertid att en bolagsordningsföreskrift om rätt för utomstående att närvara vid bolagsstämman inte hindrar aktieägarna att vid stämman samfällt besluta att stänga mötet för utomstående (prop. 2004/05:85 s. 595). – Skulle en ändring visa sig önskvärd i denna del kan detta åstadkommas genom att uttrycket ”om ingen aktieägare motsätter sig att beslutet fattas utan sammanträde” i författningsförslaget ersätts med uttrycket ”om ingen som är berättigad att närvara vid en bolagsstämman motsätter sig att beslutet fattas utan sammanträde”, kompletterat med ett motivuttalande som klargör denna begränsning.

5.4.3 En skillnad mellan rena beslutsdokument och protokoll

Aktieägarna kan utöva sin beslutanderätt genom att skriva under ett rent beslutsdokument eller vid sammanträde där beslut fattas och dokumenteras i protokoll.

Uttrycket ”per capsulam” används som framgång för att beteckna viss form; både med avseende på formen för *sammanträde* och formen för *beslut*. Till detta kommer emellertid att uttrycket också används för att beteckna vissa *dokument* – protokoll per capsulam. För att rättsfakta skall kunna klargöras på området och att protokollförarens och justeringsmäns funktioner skall bli begripliga behöver en indelning göras i två fall av agerande per capsulam, där skillnader framträder med avseende på såväl sammanträde som beslut och beslutsdokument.

Avgörande är om aktieägarna utövar sin beslutanderätt genom att

1. alla aktieägare undertecknar ett *rent beslutsdokument*; jfr hur parter sluter avtal genom att skriva under ett kontrakt, eller
2. någon i ett *protokoll* nedtecknar de ståndpunkter som aktieägarna gett uttryck för vid ett förenklat sammanträde; jfr en besiktningsman som noterar sina iakttagelser av det som denne är satt att granska.

I det första fallet ger aktieägarna uttryck för sin mening *genom att skriva under*.⁷¹ Finns det bara en aktieägare och denne inte håller ett egentligt sammanträde där t.ex. en revisor eller en styrelseledamot finns närvarande, blir det verklighetsfrämmande att tala om en årsstämma eller en extra bolagsstämma. Inget möte äger rum där något sägs och aktieägare kommunicerar inte heller på annat sätt så att beslut fattas. En ensam aktieägare har makten att besluta och gör det genom att förse ett beslutsdokument med sin namnteckning. Finns det flera aktieägare har de tillsammans makten att besluta i bolagets angelägenheter. Även dessa ger – när de är ense om att agera ”per capsulam” – uttryck för sin mening genom att skriva under, utan att något egentligt eller förenklat sammanträde äger rum.

En underskrift har härvid vissa underförstådda funktioner som delvis ses som självklara; bl.a. en s.k. avslutningsfunktion vilken innebär att innehållet är fullständigt och förenligt med undertecknarens vilja samt att denne menar sig bli bunden av innehållet. Underskriften anses vidare ha en s.k.

⁷¹ De beslut som skall fattas genom årsstämma skall därmed kunna fattas genom ett rent beslutsdokument som tillkommit inom de tider som anges i lag.

varningsfunktion genom vilken undertecknaren tänker sig för och förstår åtgärdens innebörd.⁷² När aktieägarna gett uttryck för sin ståndpunkt på detta sätt torde underskrifter av särskilda protokollförare och justeringsmän inte tillföra något.⁷³

I det andra fallet – där ett förenklat sammanträde ägt rum – utövar aktieägarna inte sin beslutanderätt genom att skriva under en beslutshandling. De ger istället uttryck för sina ståndpunkter på annat sätt så att de kan nedtecknas och bestyrkas av protokollförare och justeringsmän. En slags överläggning äger rum så att aktieägarnas viljeyttringar kan dokumenteras, även om överläggningen sker på ett förenklat sätt eftersom alla aktieägare har godtagit att sammanträde sker och beslut fattas ”per capsulam”. Dessa överläggningar kan ha skett per telefon, on-line via en s.k. chat, med vanligt brev, per e-post etc. Antingen har någon fört noteringar som kan dokumenteras i ett protokoll eller också har någon slags omröstning eller liknande ägt rum, t.ex. per brev eller via e-post. I dessa fall är det inte så att allt äger rum ”i huvudet” på en eller flera personer som beslutar genom att underteckna. Noteringar finns att granska eller iakttagelser att notera. Dessa kan sammanställas i ett protokoll vars riktighet kan bedömas av justeringsmän som har tillgång till underlaget eller som har varit med och gjort iakttagelser. I praktiken kan det dessutom inte uteslutas att förenklade sammanträden förekommit så att den som fått förtroendet att protokollera eller justera endast har i minnet hur aktieägarna ställt sig till berörda frågor och dokumenterar detta i ett protokoll, utan underlag i form av anteckningar, brev, e-postmeddelanden etc.⁷⁴

Detta andra fall präglas alltså av att det skett överläggningar i någon form, att ingen har motsatt sig att beslut fattas utan egentligt sammanträde och att aktieägarnas ståndpunkter och beslut redovisas av en protokollförare i ett protokoll som justeras. Beslut fattas inte genom att alla aktieägare skriver under en handling.

72 Här beskrivs inte underskriftens funktioner för bevissäkring och äkthetsskydd.

73 Här bortses från sådana aspekter av informationssäkerhet som det ytterligare skydd som kan följa av intyganden av att underskrifter är äkta.

74 Det kan emellertid ifrågasättas hur en justeringsman skall kunna bestyrka ett sådant protokoll utan att göra egna efterforskningar.

5.4.4 Att tolka gällande rätt utan konstruerade resonemang

Regleringen och åtgärdernas reella innebörd blir begriplig genom att de bedöms utifrån det sammanhang där underskrift sker och vad som i realiteten förevarit. Antingen fattas beslut och skrivs under i ett steg eller också dokumenteras redan fattade beslut av protokollförare och justeringsmän.

Med stöd av den beskrivna uppdelningen i rena beslutsdokument respektive protokoll från egentliga eller förenklade sammanträden kan gällande rätt tolkas utan omvägar runt konstruerade resonemang som saknar verklighetsförankring. Detta gäller både för regler som rör beslutsdokumentationens yttre dräkt och för medverkan av ordförande och justeringsmän.

En gräns bör härvid dras utifrån underskrifternas funktioner i förhållande till den kontext där påskrift sker. Om avsikten är att bestämma i bolagets angelägenheter genom att skriva under samma beslutsdokument – jfr rättshandlingar genom att avtal skrivs på – sker allt i ett steg. I sådana *rena beslutsdokument* både fattas och dokumenteras besluten genom att underskrift sker. Skulle undertecknarna istället skriva under en handling i egenkap av protokollförare respektive justeringsmän är avsikten en annan och åtgärderna sker i två steg där formlösa överläggningar för beslut via t.ex. telefon, vanligt brev, e-post, etc. följs av att fattade beslut m.m. upptecknas i *protokoll*.⁷⁵

5.5 Ombud vid underskrift

Aktieägares möjlighet att ta sin bestämmanderätt i anspråk genom ombud regleras i 7 kap. 3 § ABL. Där föreskrivs att en aktieägare som inte är personligen närvarande vid en bolagsstämma får utöva sin rätt vid stämman genom ett ombud för vilket aktieägaren utfärdat en skriftlig, undertecknad och daterad fullmakt som inte är äldre än ett år. Av motiven till 1975 års aktiebolagslag, som alltjämt äger aktualitet i denna del, framgår att inskränkningar i rätten att företrädas genom ombud varken får göras i bolagsordningen eller på annat sätt.⁷⁶ Den enda begränsning som föreskrivs är alltså att fullmakten måste ha viss form⁷⁷ och inte får vara äldre än ett år.

⁷⁵ Den beskrivna indelningen är förenlig även med författningsförslaget i bilaga 1, som tagits fram för den händelse det i praktiken skulle visa sig bli nödvändigt med författningsändringar för att undgå tolkningssvårigheter.

⁷⁶ Prop. 1975:103 s. 388 f.

⁷⁷ Jfr 1 kap. 13 § ABL där formkravet justerats så att elektroniska rutiner godtas.

Även beslut som fattas och dokumenteras i ett steg får därmed under-tecknas genom ombud.⁷⁸ Med stöd av fullmakt från samtliga aktieägare kan ombud alltså genomföra hela den process som krävs för att beslut skall komma till stånd och anmälas för registrering.

5.6 Protokollföring och justering, m.m.

Ett ”beslut per capsulam” där alla aktieägare skriver under bör utformas som ett rent beslutsdokument och inte som en justering av ett tidigare fattat beslut. Kraven på underskrift av protokollförare och justeringsman gäller inte för rena beslutsdokument.

När den ur 7 kap. 26 § ABL härledda möjligheten att hålla bolagsstämma per capsulam nyttjas så att alla aktieägare undertecknar ett rent beslutsdokument är det inte lätt att förstå vad protokollförare och justeringsman skall svara för. Det första steget – sammanträdet – har slagits samman med det andra steget så att beslutet fattas och dokumenteras genom en enda åtgärd, nämligen att samtliga aktieägare eller ombud för dem skriver under. Protokollförare och justeringsmän kan härvid inte iaktta något – inget föredras eller yttras – och än mindre bestyrka att något förekommit. Beslutet fattas i realiteten genom att aktieägarna skriver under.

Det kan knappast krävas ”protokoll” när det saknas iakttagelser att protokollera. Som framgått av avsnitt 5.3.2 (vid not 65) kan reglerna i aktiebolagslagen inte heller syfta till att namnteckningar skall bestyrkas och inte heller till att text och underskrifter skall analyseras av experter för att avslöja förfalskningar.

I gällande rätt föreskrivs av naturliga skäl inte något undantag från kravet på protokoll och justeringsman för rena beslutsdokument; dvs. för handlingar som brukar kallas per capsulam-protokoll. Den i praxis etablerade rätten att hålla bolagsstämma per capsulam och att upprätta per capsulam-protokoll har visserligen härletts ur 7 kap. 26 § ABL – dvs. genom en tolkning som inte följer direkt av lagtexten utan av regleringen sedd i sitt sammanhang – men dessa förfaranden nämns inte i lagtexten.

⁷⁸ Skulle författningsändringar i enlighet med förslaget i bilaga 1 aktualiseras kan även 7 kap. 3 § första stycket ABL behöva ändras så att det uttryckligen anges att även ombud får underteckna rena beslutsdokument.

Undantaget enligt stadgad praxis från regeln att aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter utövas vid bolagsstämma måste härvid sättas in i sitt sammanhang. I fall där det inte hålls något sammanträde kan bestämmelsen i 7 kap. 48 § ABL inte förstås så att fiktiva ”protokoll” måste upprättas där det intygas att sådant som i realiteten inte ägt rum skulle ha skett; jfr regeringens proposition 1997/98:44 Personuppgiftslag, där det sägs att inte ens EG-rätten kan tvinga någon att göra det som i praktiken är omöjligt (s. 82). Ett ”beslut per capsulam” där alla aktieägare skriver under bör därmed utformas som ett rent beslutsdokument och inte som en justering av ett tidigare fattat beslut.⁷⁹

Det är en allmän princip att samtycke av samtliga aktieägare eller samtliga berörda aktieägare undanröjer den ogiltighet hos ett bolagsstäm-mobeslut som kan föreligga på grund av formfel eller andra omständigheter. Enligt kommentaren till aktiebolagslagen synes anledningen till att denna princip kommit till uttryck endast i anknytning till kallelse- och informationsreglerna vara att den har stor betydelse just där.⁸⁰ Det är aktieägarna som lämnar samtycke till förenklat sammanträde och som skriver under rena beslutsdokument; personligen eller genom ombud. Samtidigt är det aktieägarna som utser justeringsmän – normalt bland sig själva. Ett krav på justering torde därför i praktiken inte skydda borgenärer eller andra tredje män.

För dessa fall kan alltså onödiga underskrifter utmönstras utan några ändringar i aktiebolagslagen. Krav på att någon av undertecknarna av ett rent beslutsdokument skulle anges vara protokollförare och någon justeringsman framstår som rena konstruktioner i de fall där det inte har förekommit något möte eller några andra överläggningar eller omröstningar som en protokollförare eller en justeringsman hade kunnat ta del av. En avskalning bör ske av sådana formaljuridiska överbyggnader som saknar reell grund. Endast när det som ett andra steg sker en uppteckning av något som beslutats efter överläggning eller liknande torde föreskrifterna i 7 kap. 48 § ABL om underskrift av bl.a. justeringsman gälla. Bestämmelsen kan inte förstås som ett krav på att utse protokollförare och justeringsmän som

⁷⁹ Johansson, *Bolagsstämma*, 1990, s. 441. Skulle författningsändringar i enlighet med bilaga 1 anses nödväniga får undantaget från regeln i 7 kap. 1 § ABL för sådant som sägs ske ”per capsulam” ses som ett undantag även från 7 kap. 48 § ABL. Bestämmelsen kan inte förstås som ett krav på att utse protokollförare och justeringsmän om de endast kan uppteckna och intyga fiktiva förlopp.

⁸⁰ Andersson, Johansson och Skog, *Kommentaren till ABL*. 2006, s. 7:55.

endast kan uppteckna och intyga fiktiva förlopp; dvs. sådant som de inte iakttagit.

Denna tolkning gäller även om ett rent beslutsdokument undertecknats av alla aktieägare trots att någon av dem inte är enig med majoriteten. Har alla aktieägare samtyckt till att i förenklad form utöva sin rätt att besluta i bolagets angelägenheter är rena beslutsdokument godtagbara även om enighet inte uppnåtts angående beslutens innehåll.

Även här präglas aktörernas agerande emellertid av behov av skyndsamt registrering och snabb verkställighet. Redan en misstanke om att avsaknad av underskrifter av protokollförare och justeringsmän skulle riskera att försena handläggningen torde föranleda åtgärder som effektivt hindrar önskvärda rationaliseringar. Skulle det visa sig att åtgärder av ingivare för att inte riskera några hinder tar över även i denna del kan den i bilaga 1 föreslagna lagändringen bli aktuell. Genom att uttryckligen ange att beslut kan fattas genom att alla aktieägare undertecknar en handling med beslutet – till skillnad från att göra uppteckningar i protokoll – skulle det även framgå att reglerna i 7 kap. 48 § ABL om hur protokoll undertecknas och justeras inte blir tillämpliga när rena beslutsdokument undertecknas av alla aktieägare eller ombud för dem.⁸¹

5.7 Möjliga förenklingar i elektronisk miljö

Frågan är vilken betydelse de redovisade tolkningarna av aktiebolagslagen och aktiebolagsförordningen har för möjligheterna att förenkla procedurerna vid elektronisk ingivning till Bolagsverket. Kan dessa möjligheter till rationalisering tas tillvara så att en ombudslösning förenklas?

5.7.1 Fullständiga rutiner för egentliga sammanträden

När bolagsstämma hålls genom ett egentligt sammanträde är utrymmet för förenklingar begränsat. Med nuvarande datormognad är det inte vanligt att såväl protokollförare som justerande ordförande och justeringsmän använder e-legitimationer och har funktioner för att upprätta och skriva under i det format (en dialekt av XML) som Bolagsverket godtar. Bolagsverket har

⁸¹ Ifrågasätts även denna bedömning skulle det som en ny 48 a § kunna föreskrivas att protokoll inte behöver föras när aktieägarna utövar sin rätt att besluta i bolagets angelägenheter genom att underteckna en handling enligt 1 § 2.

därför försett sin e-tjänst för elektronisk ingivning med ett fullständigt stöd för att upprätta och ge in stämmoprotokoll tillsammans med anmälan om registrering. Därmed kan en protokollförare, redan under årsstämman eller senare, koppla upp sig via Internet och skriva protokollet i rätt format med hjälp av tjänsten samt underteckna med e-legitimation och göra sådana noteringar i tjänsten att ordföranden och justeringsmännen i tur och ordning får besked via e-post eller sms så att de enkelt kan logga in och underteckna via e-tjänsten med hjälp av e-legitimation.

Dessa legitimationer tillhandahålls av utfärdare – t.ex. banker – utan kostnad för undertecknarna. Det är därför tillräckligt att berörda befattningshavare hos de aktiebolag som tar Bolagsverkets e-tjänst i bruk har tillgång till en dator, webbläsare och Internetuppkoppling. Det behöver klargöras om aktiebolagen och deras ombud är villiga att ta tillvara dessa möjligheter eller om det behövs kompletterande lösningar för att rutinerna för elektronisk ingivning skall bli allmänt spridda.

5.7.2 Förenkla genom att begränsa antalet undertecknare

När ett egentligt sammanträde hålls kan antalet undertecknare begränsas dels genom att ordföranden för protokollet, dels genom att endast *en* justeringsman utses (7 kap 48 § ABL). Godkänner inte samtliga aktieägare att sammanträde hålls i förenklad form måste dessutom kallelse utfärdas och handlingar upprättas och läggas fram så som föreskrivs i aktiebolagslagen. Härvid behöver Bolagsverket på vanligt sätt göra en legalitetsprövning av de stämmoprotokoll m.m. som ges in i registreringsärenden.

Det återstår att bedöma om det är lämpligt att vid en egentlig stämma lägga protokollföringen till ordförandens övriga uppgifter och om det anses räcka med *en* justeringsman. Är detta möjligt behöver endast två befattningshavare ha e-legitimation för att upprätta stämmoprotokoll i elektronisk form. I vart fall bör antalet undertecknare kunna begränsas på det beskrivna sättet när det är fråga om protokoll från förenklade sammanträden.

5.7.3 En enda styrelseledamot äger samtliga aktier

När samtliga aktier ägs av en person som samtidigt är ensam styrelseledamot torde det normalt inte vara aktuellt att hålla något egentligt eller förenklat sammanträde för bolagsstämma.⁸² Rutinerna bör vidare kunna utfor-

⁸² Jfr dock att det t.ex. kan föreskrivas i bolagsordningen att utomstående skall ha rätt att närvara vid bolagsstämman (7 kap. 6 § ABL).

mas så att en ensam aktieägare inte behöver kallas till ett möte (med sig själv) eller få handlingar framlagda enligt en lagreglerad procedur. Beslut- en fattas lämpligen genom rena beslutsdokument – inte genom något slags protokoll från ett möte ”i aktieägarens huvud”. För dessa fall där bolagets styrelse består av en ledamot som äger samtliga aktier i bolaget föreskrivs i 7 kap. 48 § ABL ett uttryckligt undantag från kravet på justeringsman.

I sådana fall räcker det med en undertecknare, även utan den ovan redo- visade tolkningen av 7 kap. 1, 3 och 48 §§ ABL. Bolagsverkets e-tjänst kan därmed användas med en enda e-legitimation. Det blir emellertid en lek med ord att, så som vanligtvis sker idag, kalla aktieägaren protokollförare, handlingen för protokoll och föra in uppgifter om händelser som aldrig förevarit, t.ex. att någon utses till ordförande och att en dagordning god- känns etc. Inget sammanträde hålls och ingen uppteckning gör av händelser vid ett möte. Handlingarna bör då utformas som rena beslutsdokument.

Bestämmelsen i 7 kap. 48 § tredje stycket tredje meningen ABL kan dessutom tillämpas så att aktieägaren ensam undertecknar protokollet, även om ett egentligt eller förenklat sammanträde i något fall skulle hållas, där t.ex. verkställande direktör och revisor deltar.

Aktieägaren kan vidare lämna fullmakt enligt 7 kap. 3 § ABL till ett ombud så att denne kan utöva den ensamme aktieägarens rätt att besluta i bolagets angelägenheter, genom att skriva under

- ett rent beslutsdokument, eller
- ett protokoll från ett egentligt eller förenklat sammanträde där

ombudet utses till ordförande för stämman (redan av ordalydelsen i 7 kap. 48 § ABL följer att det inte behövs någon justeringsman).

Frågan är om ombud vill ta tillvara dessa möjligheter att *antingen* för- bereda protokoll och anmälan till Bolagsverket för e-underskrift av aktie- ägare via verkets e-tjänst *eller* själv med stöd av fullmakt (lämpligen i elek- tronisk form) underteckna anmälan och protokoll med stöd av en e-legi- timation.

Det finns idag juridiska förutsättningar för att aktieägare med stöd av sin e-legitimation i en framtid även skall kunna underteckna fullmakt via en e-tjänst som tillhandahålls eller stöds av Bolagsverket. Det återstår att klarlägga om kompletterande lösningar behövs för att förenklingar genom ombud och elektronisk ingivning skall bli använda.

5.7.4 Förenklingar genom tolkningar av eller ändringar i ABL

De beskrivna möjligheterna till förenklingar följer direkt av aktiebolagslagens ordalydelse. Nästa fråga är vilka möjligheter till förenklingar som öppnas när de i avsnitt 5.3 – 5.6 redovisade tolkningarna tas tillvara.

En situation som ligger nära den som beskrivits i föregående avsnitt är att ett dotterbolags styrelse består av en ledamot och denne är styrelseledamot och äger samtliga aktier i ett moderbolag, vilket äger samtliga aktier i det första bolaget. Skriver denne ensam under ett rent beslutsdokument kan det i ett steg fattade och dokumenterade beslutet knappast klandras eftersom undertecknaren är ensam ställföreträdare för ägaren. Kraven på underskrift av ”protokollförare” och ”justeringsman” gäller därmed inte; se bedömningen i avsnitt 5.6.

Ett fall av detta slag ligger dessutom nära undantaget i 7 kap. 48 § ABL från kravet på justeringsman. En felaktighet i fråga om tillkomstsätt kan klandras endast om den haft inverkan på beslutet. Eftersom styrelseledamoten i dotterbolaget dessutom är styrelseledamot i moderbolaget och äger samtliga aktier i moderbolaget äger denne företräda moderbolaget och teckna dess firma (8 kap. 22 och 35 §§ ABL). Samtidigt får denne ensam utöva aktieägares rätt att besluta i moderbolagets angelägenheter. Frågan bli därmed endast hur ett rent beslutsdokument bör formuleras för att vara formellt korrekt.

De tolkningar som gjorts i föregående avsnitt gör det dessutom möjligt att gå vidare och förenkla elektronisk ingivning genom begränsningar av antalet undertecknare.

a) När en enda person äger alla aktier i ett bolag kan denne ensam utöva sin rätt att besluta i bolagets angelägenheter genom att underteckna ett rent beslutsdokument. Detta gäller oberoende av om han eller hon är styrelseledamot. Justeringsman behövs inte. – Inget hindrar att åtgärderna istället utförs av ett ombud med stöd av skriftlig fullmakt.

b) På motsvarande sätt kan flera ägare av aktierna i ett aktiebolag underteckna ett rent beslutsdokument utan att justeringsman behövs. – Åtgärderna kan istället utföras av ett ombud med stöd av skriftlig fullmakt från samtliga aktieägare.

c) Förenklingar med stöd av fullmakt är också möjliga när aktierna ägs av en juridisk person.

I och med tillkomsten av 2005 års aktiebolag får skriftliga fullmakter upprättas elektroniskt och skrivas under med avancerad elektronisk signatur.

Det är till och med så att fullmakten kan ställas till innehavaren eller viss man eller order och vanliga fullmactsregler samt allmänna regler om rätts-handlingsförmåga gäller på området.⁸³ Elektronisk ingivning till Bolagsverket kan alltså underlättas – inom ramen för gällande rätt – genom att fullmakt ges, elektroniskt eller på papper, till berört ombud att besluta vid bolagsstämma. Med stöd av en sådan fullmakt kan ombudet även lämna samtycke enligt 7 kap. 26 § ABL till att beslut fattas i ärende även om bestämmelser som rör kallelse till bolagsstämman eller tillhandahållande av handlingar har åsidosatts.⁸⁴

Förenklingar kan därmed genomföras även på detta område, utan författningsändringar. Skulle en eventuell kvarvarande osäkerhet hindra förordade rationaliseringar är det möjligt att undanröja all tvekan med hjälp av de i bilaga 1 föreslagna ändringarna i 7 kap. ABL.

5.7.5 Hur bör ett rent beslutsdokument se ut

Nästa fråga är hur förordade förenklingar kan se ut i praktiken. Detta visas enklast genom ett exempel.

BOLAGSSTÄMMOBESLUT

Aktiebolaget AB, org. nr 556000-0000, ("bolaget") har denna dag ett aktiekapital om 100 000 kronor fördelat på 1 000 aktier, av vilka Aktieägare 1 AB äger 700 aktier och Aktieägare 2 AB äger återstående 300 aktier. Bolagets aktiebok återges i bilaga 1.

Såsom bolagsstämmobeslut beslutar härmed aktieägarna i bolaget följande:

1. Bilagda bolagsordning; bilaga 2, antas som bolagets nya bolagsordning, bl.a. innebärande ändring av bolagets firma, av orten där styrelsens ska ha sitt säte och av föremålet för bolagets verksamhet.
2. Till dess att nästa årsstämma hållits ska styrelsen bestå av tre ordinarie ledamöter utan suppleanter.
3. Med entledigande av samtliga nuvarande styrelseledamöter utses Anders Andersson, Bertil Bertilsson och Cesar Cesarsson till nya ordinarie styrelseledamöter för tiden intill dess nästa årsstämma hållits.
4. Intill dess att årsstämma hållits år 2011 ska bolaget ha en auktoriserad revisor som revisor utan revisorssuppleant.

83 SOU 1971:15 s. 226, prop. 1975:103 s. 389 och SOU 1995:44 s. 163.

84 Eftersom undantagen i praxis från att aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter skall utövas vid bolagsstämma bygger på fiktionen att bolagsstämma hålls, kan bestämmelsen i 7 kap. 3 § ABL, om att en aktieägare får utöva sin rätt vid bolagsstämma genom ett ombud, tillämpas även på dessa fall. Skriftlighetskravet kan dessutom efterges av bolagsstämma om samtliga aktieägare medger det (SOU 1971:15 s. 225). Någon inskränkning i rätten att företrädas genom ombud får inte göras i bolagsordning eller på annat sätt (prop. 1975:103 s. 388 f.). Detta torde gälla även enligt 2006 års ABL.

handling som uppfyller kraven på form upprättas genom elektroniska underskrifter av två personer.

5.8 Förenklingar genom kopior av protokoll?

Trots de rationaliseringar som skisserade lösningar med förenklade sammanträden, egentliga beslutsdokument och fullmakter kan ge kommer det att kvarstå fall där flera undertecknare skriver på stämmoprotokoll på papper och där förenklade sammanträden eller egentliga beslutsdokument inte godtas av alla aktieägare. Här kan förenklingar visserligen ske genom att säkerställa att de personer som utses till protokollförare och justeringsmän har e-legitimation och är vana IT-användare. I praktiken kommer emellertid stämmoprotokoll i många fall att upprättas på papper.

Bolagsverkets nuvarande pappersbaserade rutiner innebär att protokoll med traditionella underskrifter granskas manuellt. För dessa kontroller inges normalt bestyrkta papperskopior av bolagsstämmoprotokoll ur vilka handläggaren, t.ex. vid registrering av en anmälan om en emission, måste läsa ut bl.a. datum och emissionsbelopp samt registrera dessa uppgifter manuellt i verkets system. Bolagsverket har därför byggt sin e-tjänst för elektronisk ingivning så att handlingarna ges in i sådant format (XML) att uppgifterna automatiserat kan föras in i Bolagsverkets system. Enligt verkets föreskrifter om elektronisk ansökan och anmälan enligt aktiebolagslagen m.m. (BOLFS 2006:4) får protokoll således ges in i form av bestyrkta elektroniska *avskrifter*.⁸⁵ Utöver kraven på elektroniska underskrifter gäller att digitala data måste ha visst format (XML) så att uppgifterna kan förstås och behandlas automatiserat.

Endast i undantagsfall godtas enligt Bolagsverkets föreskrifter skannade elektroniska *kopior*; dvs. handlingar som är bevarade i form av bilder och därmed motverkar rationaliseringar eftersom innehållet inte kan granskas automatiserat utan behöver läsas av en människa. I Bolagsverkets e-tjänst har behovet av att få in materialet i rätt format (XML) lösts genom att ingivarna tar tillvara de elektroniska utkast till berörda handlingar som brukar finnas i den dator som användes när handlingen producerades och

85 Jfr hur de, när alla underskrifter är elektroniska, ges in i form av s.k. elektroniska original; dvs. i sådan form att verket kan äkthetskontrollera de ursprungliga elektroniska underskrifterna.

skrevs ut för att undertecknas med bläck. Genom att ingivaren återanvänder detta elektroniska material behöver ingivaren inte skaffa en skanner för att ge in handlingarna elektroniskt. Det räcker att använda den e-tjänst som Bolagsverket byggt för att aktiebolag skall kunna ladda upp text från bevarade utkast och bestyrka dem med stöd av e-legitimation efter att de kompletterats med det som har tillförts originalet med bläck på papper.⁸⁶

Bestyrkande, som sker med stöd av e-legitimation, kan utföras av ombud. Det har emellertid visat sig svårt att få ingivarna att på det beskrivna sättet ta tillvara tidigare utkast och ”ladda upp dem” till verket så att de får rätt format. Som en alternativ lösning har därför övervägts att godta stämprotokoll i form av elektroniska kopior, om alla uppgifter som är nödvändiga för att registrera ärendet tas in i själva anmälan till Bolagsverket, i rätt format (XML). Registreringsprocessen skulle därmed kunna förenklas och påskyndas, förutsatt att Bolagsverket finner skäl att lita på innehållet i ansökningarna, utan närmare kontroller av underlaget; dvs. *utan att handläggare tar del av protokollen*. På så sätt skulle det räcka att protokollen ges in i form av bestyrkta elektroniska kopior, exempelvis i pdf-format.

Registrering av en anmälan till verket får emellertid inte ske utan en legalitetsprövning, såväl formellt som materiellt (27 kap. 2 § ABL). Skulle denna prövning tas bort ändras Bolagsverkets roll från en granskande myndighet till en registrerande myndighet. Att en förändring i denna riktning skulle medföra konsekvenser, såväl negativa som positiva sådana, är oundvikligt. Kortare handläggningstider och minskade kostnader för såväl näringslivet som Bolagsverket hör till de positiva medan sådana följder som fler felaktiga registreringar hör till de negativa och skulle kunna få till följd att förtroendet för Bolagsverket och verkets register minskar till följd av att registren inte längre upplevs som tillförlitliga.

Dessa frågor är av sådan grundläggande och principiell betydelse för Bolagsverket att de behöver övervägas i ett vidare sammanhang än som endast en rationalisering med stöd av IT. Skulle en övergång till en registrerande roll anses lämplig behövs en ändring i 27 kap. ABL.

86 I elektroniska avskrifter av detta slag återges endast texten i handlingen samt uppgifter om att underskrift skett och av vem. Handlingens utseende såsom typsnitt och layout i övrigt återges normalt inte. Underskrifter som originalet har försetts med avbildas inte heller. När fotokopiatorer inte fanns var avskrifter av detta slag huvudregel. Se t.ex. de avskrifter av fångeshandlingar som tillfördes t.ex. inskrivningsmyndigheters arkiv på den tid när fotokopiering inte förekom.

6 Slutord

Denna delrapport har färdigställts för att underlätta för Bolagsverket och ombuden att ta ställning till de möjligheter som gällande rätt erbjuder. Förenklingar kan knappast genomföras utan ett närmare samråd mellan berörda aktörer om hur de bör utforma sina lösningar och vilka risker som framträder utifrån olika alternativ.

Av denna genomgången framgår att onödiga formaljuridiska överbyggnader bör kunna utmönstras. Genom att ta fram blanketter som underlättar sådana förenklingar och att ge stöd för automatiserade rutiner kan betydande förenklingar uppnås, utan författningsändringar. Till detta kommer de förenklingar som visat sig möjliga inom ramen för ett utvidgat ombudsförfarande där fullmakter används så att kanske endast *en* elektronisk underskrift behövs – av ett ombud – för att en anmälan eller en ansökan skall kunna ges in. Gällande rätt har i denna del visat sig ge utrymme för förenklingar i en omfattning som ingen väntat sig när denna genomlysning inleddes. Stöd och hjälp kan ges inte bara genom att upprätta och granska handlingar utan även genom att underteckna handlingar, delvis med stöd av fullmakt.

För att förenklingar skall kunna genomföras måste det emellertid också klarläggas hur dagens ombud vill arbeta och hur de ser på sin roll när kommande förenklade rutiner tas i bruk samt om nya risker för ansvar skulle uppkomma för ombuden eller om förenklade förfaranden skulle kunna missbrukas i brottsliga syften.

Några närmare analyser har inte gjorts i dessa delar och frågorna är av sådan art att de behöver övervägas inom en vidare krets. Risker för brott kan dessutom knappast bedömas förrän det har klarlagts vilka lösningar som ombuden är beredda att stödja. Från dessa utgångspunkter har det ansetts lämpligt att som en delrapport redovisa den genomlysning som hittills gjorts av författningsregleringen och av möjligheterna till förenklingar.

Bilaga 1 – Författningsförslag

1 Förslag till lag om ändring i aktiebolagslagen (2005:551)

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 1 § aktiebolagslagen (2005:551) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter utövas vid bolagsstämma.

Föreslagen lydelse

7 kap.

1 §

Aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter utövas

1. vid bolagsstämma som hålls genom överläggning, eller

2. genom att alla aktieägare undertecknar en handling med bolagsstämmobeslutet, om ingen aktieägare motsätter sig att bolagsstämmobeslutet fattas utan sammanträde.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2008.